

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมายตราสามดวงเล่ม 1, 4. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2505

“จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสในแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ตอนต้น”. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 23. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511.

จรรยา สุทธิญาโณ, พระมหา ดร. *ปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์เพื่อธำรงพระพุทธศาสนา*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ประชาธรรม, 2544.

จันทบุรีนฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. *ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2537.

ญาณสังวร, สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระ . *45 พรรษาของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ญาณวิริยาจารย์, พระ (วิริยงค์ สิรินธโร). *มุตโตทัย : โอวาทของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ*. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตการพิมพ์, 2530.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. *ตำนานพระพุทธเจดีย์*. พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2513

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. *ตำนานคณะสงฆ์*. ครั้งที่ 3. พระนคร : วัชรินทร์การพิมพ์, 2513

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2503

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2*. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2503

เทพเวที, พระ (ประยูร ปยุตโต) . *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์*. ครั้งที่ 4 . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531.

ธรรมปิฎก, พระ (ป.อ.ปยุตโต) . *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 6 . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

ธัมมชโรนุสรณ์ 2541 ในงานบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระสุทธิธรรมรังสีคัมภเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมชโร). กรุงเทพมหานคร : สามลดา, 2541.

นฤมล ธีรวัฒน์. *พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

- นันทนา วัฒนสุข. *บทบาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เกี่ยวกับทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- นางนพมาศ. *นางนพมาศ. สุภายิตพระร่วงและนางนพมาศ*. พระนคร : โรงพิมพ์สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย, 2505.
- บุญเลิศ ฉานทินโน พระมหา, คณาพิพัฒน ทีปาสโย พระมหา และคณะ. *อริยวินัย*. ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : เพ็ญฟ้าพรินต์ติ้ง, 2547.
- บัว ญาณสัมปโน, พระมหา. *ประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตตเถระ*. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์, 2528.
- ประจวบ แสนกลาง. *บทบาทของพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่มีต่อสังคมอีสานเหนือ : ศึกษากรณีสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พ.ศ. 2436-2529*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2531.
- ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2518.
- ประวัติมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์*. ในงานฉลองครบ 84 ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ 1-5 ตุลาคม 2521. พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2521.
- ประวัติและผลงานพระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) วัดโสมนัสวิหาร*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2548.
- เปรมวิทย์ ท่อแก้ว. *การก่อตั้งและขยายตัวของธรรมยุติกนิกายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(พ.ศ. 2394-2473)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- แปลก สนธิรักษ์. *พจนานุกรมบาลี - ไทย*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2506.
- พรหมคุณากรณ์, พระ(ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์, 2548.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ*. 45 เล่ม . กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2498.
- พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย*. 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.
- เพียว ศรีหงส์. *เมืองแห่งผ้ากาสาวพัสดุ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2526
- พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. *พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปรับปรุงบ้านเมือง*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2513.

- พุทธทาสภิกขุ. *จุดมุ่งหมายของการบวชที่ถูกต้อง*. กรุงเทพมหานคร : สำนักหนังสือธรรมบูชา, 2520.
- ไพศาล วิสาโล, พระ. *พุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์, 2546.
- ไพศาล วิสาโล, พระ. *ข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์, ปาจารสารธรรมมานุรักษ์*. 3,9 (สิงหาคม 2545).
- พริ้งชวัลย์ อังรีตฺรแปง. *ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม*. ปอล ชาเวียร์ แพล. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2530.
- मितชูโอะ คเวสโก, พระ. *สติเป็นเอก*. กรุงเทพมหานคร : วิริยะการพิมพ์, 2547.
- ราชธรรมนิเทศ, พระ (ระแบบ จิตตญาณโน). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2542.
- ราชวรมุนี, พระ (ป.อ. ปยุตฺโต). *สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2517.
- ราชวรมุนี, พระ (ป.อ. ปยุตฺโต). *พุทธจักร*. กันยายน 2522.
- รินธรรม อโศกตระกูล. *อิทธิพลกับการปกครองสงฆ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2465.
- วริยา ศิวะศรียานนท์ และทวีวัฒน์ ปุณฺฑริกวิวัฒน์. *บุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของคนไทยในทรรศนะของชาวตะวันตก สมัยอยุธยา-พ.ศ. 2475*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. *โครงสร้างทางการเมืองสมัยสุโขทัย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- ศรีสุพร ช่วงสกุล. *ความเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีธรรมยุติกนิกาย (พ.ศ. 2368-2464)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- สายชล วรรณรัตน์. *พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พ.ศ. 2325-2352)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. *วิวัฒน์และวิบัติของสถาบันสงฆ์ในประวัติศาสตร์, พุทธวิบัติ? วิกฤตศาสนายุคธนาธิปไตย*, 2542.

- สิริวัฒน์ คำวันสา และทองพรรษ์ ราชภัคดี. *สงฆ์ไทยใน 200 ปี*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2524.
- สุชีพ ปุณฺณภาพ. *พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2539.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. *พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. *พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง*. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. *คำบรรยายพระไตรปิฎก*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2543.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. *กรณีกรรมกาย : ภาพสะท้อนของชาวพุทธไทย, พุทธศาสนาสยามฤๅวิฤตจะเป็นโอกาส?*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2543.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. *ใช้หนี้เก่า, ในพุทธจักรดงขมิ้น*. กรุงเทพมหานคร ; สำนักพิมพ์พรชัย, 2525.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 2*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2540.
- เสถียร สุกโสมณ. *พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย*. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2505.
- อจฉรา กาญจนอมัย. *การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 – 2394)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- อาจ อาสภมหาเถร, สมเด็จพระพุฒาจารย์. *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง, 2546.
- อุบาลีคุณูปมาจารย์, พระ. *อัตตประวัติ*. กรุงเทพมหานคร : ไม่ปรากฏที่พิมพ์, 2490.
- อนุสรณ์งานศพพระอาจารย์ฝั้น อาจาโร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2521.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

สามัญญผลสูตร : จุลศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล
(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ เล่ม 9 ข้อ 103-121)

จุลศีล

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาสตรา มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ ข้อนี้เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.
๒. เธอละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติดนเป็นขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ศีลของเธอประการหนึ่ง.
๓. เธอละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ศีลของเธอประการหนึ่ง.
๔. เธอละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ มีถ้อยคำเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ศีลของเธอ ประการหนึ่ง.
๕. เธอละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ฟังจากข้างนี้แล้วไม่ไปบอกข้างโน้น เพื่อให้คนหมู่หนึ่งแตกร้าวกัน หรือฟังจากข้างโน้นแล้วไม่มาบอกข้างนี้ เพื่อให้คนหมู่โน้นแตกร้าวกัน สมานคนที่แตกร้าวกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ชอบคนผู้พร้อมเพรียงกัน เพลิดเพลินในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำให้คนพร้อมเพรียงกัน แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ศีลของเธอประการหนึ่ง.
๖. เธอละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะหู ชวนให้รัก จับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ พอใจ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ศีลของเธอประการหนึ่ง.
๗. เธอละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรด พูดอิงธรรม พูดอิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้าง มีที่กำหนด ประกอบด้วยประโยชน์ โดยกาลอันควร แม้ข้อนี้เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.
๘. เธอเว้นจากการพรากฟิชคามและภุตคาม.
๙. เธอฉันหนเดียว เว้นการฉันในราตรี งดจากการฉันในเวลาวิกาล.
๑๐. เธอเว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรีและดูการเล่น อันเป็นข้าศึกแก่กุศล
๑๑. เธอเว้นขาดจากการตัดทรงประดับ และตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอมและเครื่องประเทืองผิว อันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว.

๑๒. เธอเว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่.
๑๓. เธอเว้นขาดจากการรับทองและเงิน.
๑๔. เธอเว้นขาดจากการรับธัญญาหารดิบ.
๑๕. เธอเว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ.
๑๖. เธอเว้นขาดจากการรับสตรีและกุมารี.
๑๗. เธอเว้นขาดจากการรับทาสีและทาส.
๑๘. เธอเว้นขาดจากการรับเพะและแกะ.
๑๙. เธอเว้นขาดจากการรับไก่และสุกร.
๒๐. เธอเว้นขาดจากการรับช้าง โค ม้า และลา.
๒๑. เธอเว้นขาดจากการรับไร่นาและที่ดิน.
๒๒. เธอเว้นขาดจากการประกอบทศกรรมและการรับใช้.
๒๓. เธอเว้นขาดจากการซื้อการขาย.
๒๔. เธอเว้นขาดจากการ โกงด้วยตราชั่ง การ โกงด้วยของปลอม และการ โกงด้วยเครื่อง
ตวงวัด.
๒๕. เธอเว้นขาดจากการรับสินบน การล่อลวง และการตลบตะแลง.
๒๖. เธอเว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การตีชิง การปล้น และกรร โขก
แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ลของเธอประการหนึ่ง.

จบจุลศีล.

มัชฌิมศีล

๑. ภิกษุเว้นขาดจากการพราภพีชคามและภุตคาม เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์
ผู้เจริญบางจำพวก ฉันท โภชนะทีเขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังประกอบการพราภพีชคามและภุตคาม
เห็นปานนี้ คือ พืชเกิดแต่เง่า พืชเกิดแต่ลำต้น พืชเกิดแต่ผล พืชเกิดแต่ยอด พืชเกิดแต่เมล็ด
เป็นที่ครบห้า แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ลของเธอประการหนึ่ง.
๒. ภิกษุเว้นขาดจากการบริ โภคของทีทำการสะสมไว้ เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์
ผู้เจริญบางจำพวก ฉันท โภชนะทีเขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังประกอบการบริ โภคของทีทำการสะสมไว้
เห็นปานนี้ คือ สะสมข้าว สะสมน้ำ สะสมผ้า สะสมยาน สะสมที่นอน สะสมเครื่องประเทืองผิว
สะสมของหอม สะสมอมิส แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ลของเธอประการหนึ่ง.
๓. ภิกษุเว้นขาดจากการดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เช่น อย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบาง
จำพวก ฉันท โภชนะทีเขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังชวนชวยดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล เห็นปานนี้
คือ การฟ้อน การขับร้อง การประ โคมมหรสพ มีการรำเป็นต้น การเล่นนิยาย การเล่นปรบมือ การ
เล่นปลุกผี การเล่นตีกลอง ฉากภาพบ้านเมืองทีสวยงาม การเล่นของคนจัญทาล การเล่นไม้สูงการ

เล่นหน้าศพ ชนช้าง ชนม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่ รมนกระทา รำกระบี่ กระบอง มวยชก มวยปล้ำ การรบ การตรวจพล การจัดกระบวนทัพ กองทัพ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่คิดของเธอประการหนึ่ง.

๔. วิทยุเว้นขาดจากการชวนขวายนการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโกษณะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังชวนขวายนการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนี้ คือ เล่นหมากรุกแหวะเปิดตา แหวะสลับตา เล่นหมากเก็บ เล่นควด เล่นหมากไหว เล่นโยนบ่วง เล่นไม้หึ่ง เล่นกำทาย เล่นสะกา เล่นเป่าใบไม้ เล่นไถน้อยๆ เล่นหกคะเมน เล่นกั้งหัน เล่นดวงทราย เล่นรณน้อยๆ เล่นรณุน้อยๆ เล่นเขียนทายกัน เล่นทายใจ เล่นเลียนคนพิการ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่คิดของเธอ ประการหนึ่ง.

๕. วิทยุเว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เช่น อย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโกษณะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่เห็นปานนี้ คือ เตียมเท้าเกนประมาธ เตียมเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผ้าโกเชาวัจนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะ วิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ขี้ดุ่น เครื่องลาดขนแกะวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและเสื่อเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดขนแกะมีขนข้างเดียว เครื่องลาดทองและเงินเกมใหม่ เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนางพ่อน ๑๖ คน เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื้ออชินะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง แม้ข้อนี้ก็เป็นที่คิดของเธอประการหนึ่ง.

๖. วิทยุเว้นขาดจากการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว เช่น อย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโกษณะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังชวนขวายนการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายอันเป็นฐานแห่งการแต่งตัว เห็นปานนี้ คือ อดตัว ไคลอวัยวะ อานน้ำหอม นวด ส่องกระจก แต้มตา ทัดดอกไม้ ประเทืองผิว ผัดหน้า ทาปาก ประดับข้อมือ สวมเกี้ยว ใช้ไม้เท้า ใช้กลักยา ใช้ดาบ ใช้ขรรค์ ใช้ร่ม สวมรองเท้าประดับวิจิตร ติดครอบหน้า ปักปิ่น ใช้พัควาลวิชนี นุ่งห่มผ้าขาว นุ่งห่มผ้ามีชาย แม้ข้อนี้ก็เป็นที่คิดของเธอประการหนึ่ง.

๗. วิทยุเว้นขาดจากตริจนาจานกถา เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโกษณะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังประกอบตริจนาจานกถา เห็นปานนี้ คือ พุดเรื่องพระราชาราช เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องภัย เรื่องรบ เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่องยาน เรื่องบ้าน เรื่องนิคม เรื่องนคร เรื่องชนบท เรื่องสตรี เรื่องบุรุษ เรื่องคนกล้าหาญ เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ล่องลับไปแล้ว เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องโลก เรื่องทะเล เรื่องความเจริญและความเสื่อมด้วยประการนั้นๆ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่คิดของเธอประการหนึ่ง.

๘. วิทยุเว้นขาดจากการกล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกัน เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันทโกษณะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังชวนขวายนการกล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันเห็นปานนี้ เช่น ว่าท่านไม่รู้

ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึง ท่านรู้จักทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูกถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำที่ควรจะกล่าวก่อน ท่านกลับกล่าวภายหลัง คำที่ควรจะกล่าวภายหลัง ท่านกลับกล่าวก่อน ข้อที่ท่านเคยฆ่าของมาผั้นแปรไปแล้ว ข้าพเจ้าจับผิดวาตะของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าข่มท่านได้แล้ว ท่านจงถอนวาตะเสีย มิฉะนั้นจงแก้ไขเสีย ถ้าสามารถ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ผิดของเธอประการหนึ่ง.

๘. ภิกษุเว้นขาดจากการประกอบพฤติกรรมและการรับใช้ เช่นอย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันท โภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังชวนชวายประกอบพฤติกรรมและการรับใช้เห็นปานนี้ คือ รับเป็นทูตของพระราช ราชมหาอำมาตย์ กษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี และกุมารว่า ท่านจงไปในที่นี้ ท่านจงไปในที่โน้น ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ไป ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ ในที่โน้นมา ดังนี้ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ผิดของเธอประการหนึ่ง.

๑๐. ภิกษุเว้นขาดจากการพูดหลอกลวง และการพูดเลียบเคียง เช่นอย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันท โภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังพูดหลอกลวง พูดเลียบเคียง พูดหวานล้อมพูดและเล็ม แสวงหาลาภด้วยลาภ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ผิดของเธอประการหนึ่ง.

จบวิฆนีสติล.

มหาศีล

๑. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยวซีก โดยทางผิดด้วยตริจจานวิชา เช่นอย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันท โภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยวซีกโดยทางผิดด้วย ตริจจานวิชา เห็นปานนี้ คือ ทายอวัยวะ ทายนิมิต ทายอุปบาท ทำนายฝัน ทำนายลักษณะ ทำนายหนูกัดผ้า ทำพิธีบูชาไฟ ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีชัศถ์กลีบบูชาไฟ ทำพิธีชัศถ์รำบูชาไฟ ทำพิธีชัศถ์ข้าวสารบูชาไฟ ทำพิธีเติมเนยบูชาไฟ ทำพิธีเติมน้ำมันบูชาไฟ ทำพิธีเสกเป่า บูชาไฟ ทำพิธีกรรมด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะ ดูลักษณะที่บ้าน ดูลักษณะที่นา เป็นหมอปลูกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอลงเลขยันต์คุ้มกันบ้านเรือน เป็นหมองู เป็นหมอยาพิษ เป็นหมอแมลงป่อง เป็นหมอรักษาแผลหนูกัด เป็นหมอทายเสียงนก เป็นหมอทายเสียงกา เป็นหมอทายอายุ เป็นหมอเสกกันลูกศร เป็นหมอทายเสียงสัตว์ แม้ข้อนี้ก็เป็นที่ผิดของเธอประการหนึ่ง.

๒. ภิกษุเว้นขาดจากการเลี้ยวซีก โดยทางผิดด้วยตริจจานวิชา เช่นอย่างที่สมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวก ฉันท โภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว เลี้ยวซีกโดยทางผิดด้วยตริจจานวิชา เห็นปานนี้ คือ ทายลักษณะแก้วมณี ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้พลอง ทายลักษณะศาสตรา ทายลักษณะดาบ ทายลักษณะศร ทายลักษณะธนู ทายลักษณะอาวุธ ทายลักษณะสตรี ทายลักษณะบุรุษ ทายลักษณะกุมาร ทายลักษณะกุมารี ทายลักษณะทาส ทายลักษณะทาสี ทายลักษณะช้าง ทายลักษณะม้า ทายลักษณะกระบือ ทายลักษณะโคอุสุภะ ทายลักษณะโค ทายลักษณะแพะ ทายลักษณะแกะ ทายลักษณะไก่ ทายลักษณะนกกะทา ทายลักษณะเหี้ย ทายลักษณะตุ๋น ทายลักษณะเต่า ทาย

ลักษณะมฤค แม้ข้อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

๓. ภิกษุเว้นขาดจากการเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉัน โภชนะทีเขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เห็นปานนี้ คือ ดูถูกย่ำตราท้าวว่า พระราชาจักยกออก พระราชาจักไม่ยกออก พระราชาภายในจักยกเข้าประชิด พระราชาภายนอกจักถอย พระราชาภายนอกจักยกเข้าประชิด พระราชาภายในจักถอย พระราชาภายในจักมีชัย พระราชาภายนอกจักปราชัย พระราชาภายนอกจักมีชัย พระราชาภายในจักปราชัย พระราชาของคณีนีจักมีชัย พระราชาของคณีนีจักปราชัย เพราะเหตุนี้ๆ แม้ข้อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

๔. ภิกษุเว้นขาดจากการเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉัน โภชนะทีเขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เห็นปานนี้ คือ พยากรณ์ว่า จักมีจันทรคราส จักมีสุริยคราส จักมีนักษัตรคราสดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักเดินถูกทาง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์จักเดินผิดทาง ดาวนักษัตรจักเดินถูกทาง ดาวนักษัตรจักเดินผิดทาง จักมีอุกกาบาต จักมีดาวหาง จักมีแผ่นดินไหว จักมีฟ้าร้อง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักขึ้น ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรจักตก ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักมัวหมอง ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ และดาวนักษัตรจักกระจ่างจันทรคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้ สุริยคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้ นักษัตรคราสจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เดินถูกทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เดินผิดทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดาวนักษัตรเดินถูกทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดาวนักษัตรเดินผิดทางจักมีผลเป็นอย่างนี้ มีอุกกาบาตจักมีผลเป็นอย่างนี้ มีดาวหางจักมีผลเป็นอย่างนี้ แผ่นดินไหวจักมีผลเป็นอย่างนี้ ฟ้าร้องจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรขึ้นจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรตกจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรมัวหมองจักมีผลเป็นอย่างนี้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์และดาวนักษัตรกระจ่างจักมีผลเป็นอย่างนี้ แม้ข้อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

๕. ภิกษุเว้นขาดจากการเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉัน โภชนะทีเขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เห็นปานนี้ คือ พยากรณ์ว่า จักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง จักมีภิกษาหาได้ง่าย จักมีภิกษาหาได้ยาก จักมีความเกษม จักมีภัย จักเกิดโรค จักมีความสำราญหาโรคมิได้ หรือนับคะแนน คำนวณ นับประมวลแต่งกายป์ โลกาศาสตร์ แม้ข้อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

๖. ภิกษุเว้นขาดจากการเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เช่นอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญบางจำพวกฉัน โภชนะทีเขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลียงชีพ โดยทางผิดด้วยตริจฉานวิชา เห็นปานนี้ คือ ให้ถูกย่ำอาวามงคล ให้ถูกย่ำวิวามงคล ดูถูกย่ำเรื่องหมอน ดูถูกย่ำหย่าร้าง ดูถูกย่ำเก็บทรัพย์ ดูถูกย่ำจ่ายทรัพย์ ดูโชคดี ดูเคราะห์ร้าย ให้ยาผดุงครรภ์ ร่ายมนต์ให้ลั่นกระด้าง ร่ายมนต์ให้คางแข็ง ร่ายมนต์ให้มีอัสัน ร่ายมนต์ไม่ให้หูได้ยินเสียง เป็นหมอทรงกระจก เป็นหมอทรงหญิงสาว

เป็นหมอทรงเจ้า บวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวงท้าวมหาพรหม ร่ายมนต์พ่นไฟ ทำพิธีเชิญขวัญ
แม่ขื่อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

๗. ภิภุเว็นขาดจากการเลี้ยงชีพ โดยทางผิดด้วยติรัจฉานวิชา เช่นอย่างที่สมณพราหมณ์ผู้
เจริญบางจำพวกฉิน โภชนะที่เขาให้ด้วยศรัทธาแล้ว ยังเลี้ยงชีพ โดยทางผิดด้วยติรัจฉานวิชา เห็น
ปานนี้ คือ ทำพิธีบนบาน ทำพิธีแก้บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้กลับ
เป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำพิธีบวงสรวงพื้นที่ พ่นน้ำมันต์ รคน้ำมันต์
ทำพิธีบูชาไฟ ปรุงยาสำรอก ปรุงยาถ่าย ปรุงยาถ่ายโทษเบื้องบน ปรุงยาถ่ายโทษเบื้องล่าง ปรุงยาแก้
ปวดศีรษะ หุงน้ำมันหยอดหู ปรุงยาตา ปรุงยานัตถุ์ ปรุงยาทาแก้ ปรุงยาทาสมาน ป้ายยาตา ทำการ
ผ่าตัด รักษาเด็ก ไล่ยา ชะแผล แม่ขื่อนี้ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

จบมหาศีล

ภาคผนวก ข

วัตตขันธกะ

หมวดว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติ (วัตร 14)

1. อาคันตุกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาคันตุกะคิดว่า จักเข้าไปสู่อารามเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าแล้วถือไปต่างๆ ลดร่ม เปิดศิรชะ ลดจีวรบนศิรชะลงไว้ที่บำ ไม้ ต้องรีบร้อน พึงเข้าไปสู่อารามตามปกติ

เมื่อเข้าไปสู่อารามพึงสังเกตว่า ภิกษุเจ้าถิ่น ประชุมกันที่ไหน ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ใด คือ ที่โรงฉัน มณฑป หรือ โคนไม้ พึง ไปที่นั่น วางบาตรไว้ที่แห่งหนึ่ง วางจีวรไว้ที่แห่งหนึ่ง พึงถืออาสนะที่สมควรนั่ง พึง ถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ว่า ไหนน้ำฉัน ไหนน้ำใช้

ถ้าต้องการน้ำฉัน พึงตักน้ำ ฉันหาคิม ถ้าต้องการน้ำใช้ พึงตักน้ำใช้มาล้างเท้า เมื่อล้างเท้า พึงรดน้ำด้วยมือข้างหนึ่ง พึงล้างเท้าด้วยมือข้างหนึ่ง รดน้ำด้วยมือใด ไม่พึงล้างเท้าด้วยมืออื่น พึง ถาม ถึงผ้าเช็ดรองเท้าแล้วจึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า พึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อน ใช้ ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นแก่พรรษากว่า พึงอภิวัต ถ้าอ่อนพรรษากว่า พึงให้เธออภิวัต พึงถามถึงเสนาสนะ ว่า เสนาสนะไหนถึงแก่ผม พึงถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือที่ไม่มีภิกษุอยู่ พึง ถามถึงโคจรคาม พึงถามถึงอโคจรคาม พึงถามถึงสกุลทั้งหลายที่ได้รับสมมติว่าเป็นเสกขะ พึงถามถึงที่ถ่ายอุจจาระ พึงถามถึงที่ถ่ายปัสสาวะ พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึง น้ำใช้ พึงถามถึงไม้เท้า พึงถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า ควรเข้าเวลาเท่าไร ควรออกเวลาเท่าไร

ถ้าวิหารไม่มีภิกษุอยู่ พึงเกาะประตูอยู่สักครู่หนึ่งแล้วถอดลิ้มผลึกบานประตู ยืนอยู่ข้างนอกแลดูให้ทั่ว ถ้าวิหารรก หรือเตียงซ้อนอยู่บนเตียง หรือตั้งซ้อนอยู่บนตั่ง เสนาสนะมีละอองจับอยู่เบื้องบน ถ้าอุตสาหะอยู่พึงชำระเสีย

เมื่อจะชำระวิหาร พึงขนเครื่องลาดพื้นออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน พึงขนเชียงรองเท้าเตียงออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนฟูกและหมอนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนผ้าสีทันตะและผ้าปูนอนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เติง ตั่ง อัน ภิกษุพึงยกต่างๆ ทำให้เรียบร้อยอย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ขนไป วางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโดนพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พนักอิงพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าในวิหารมีหยากเยื่อ พึงกวาดแต่เพดานลงมาก่อน พึงเช็ด กรอบหน้าต่าง ประตูและมุมห้อง ถ้าฝาทาน้ำมันขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ดถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด

ถ้าพื้นไม่ได้ทำ ฟิงเอน้ำพรหมแล้วกวาด ด้วยคิดว่าอย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร ฟิงเก็บกวาด
หยากเชื้อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้น ฟิงผึ่งแดดชำระเคาะปิด แล้วขนกลับ ไปปูไว้
ตามเดิม เขียง รองเท้าเตียง ฟิงผึ่งแดด ชัด เช็ดแล้วขนกลับตั้งไว้ตามเดิม เตียง ตั้ง ฟิงผึ่งแดด ชัดดี
เคาะ ยกต่ำๆ ทำให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ขนกลับตั้งไว้ ตามเดิม พูกและ
หมอนตากแห้งแล้ว เคาะปิดให้สะอาด ขนกลับวางไว้ตามเดิม ผ้า ปูนั่งและผ้าปูนอนตากแห้งแล้ว
สลัดให้สะอาด ขนกลับปูไว้ตามเดิม กระโถน พนักอิง ดากแล้ว ฟิงเช็ด ขนกลับ ไปตั้งไว้ตามเดิม

ฟิงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร ฟิงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำได้
เตียงหรือได้ตั้ง แล้วเก็บบาตรแต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร ฟิงเอามือ
ข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวรหรือสายระเดียง ฟิงทำชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้างใน เก็บ
จีวร ถ้ามีลมเจือด้วยฝนพัดมาทางทิศตะวันออก ฟิงปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้ามีลมเจือด้วย
ฝนพัดมาทางทิศตะวันตก ฟิงปิดหน้าต่างด้านตะวันตก ถ้ามีลมเจือ ด้วยฝนพัดมาทางทิศ
เหนือ ฟิงปิดหน้าต่างด้านเหนือ ถ้ามีลมเจือด้วยฝนพัดมาทางทิศใต้ ฟิงปิดหน้าต่างด้านใต้ ถ้าฤดู
หนาว กลางวัน ฟิงเปิดหน้าต่าง กลางคืนฟิงปิด ถ้าฤดูร้อน กลางวันฟิงปิดหน้าต่าง กลางคืนฟิงเปิด
ถ้าบริเวณ ชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจุกฎีกะ ฟิงปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน น้ำใช้ไม่มี ฟิงจัดตั้ง
ไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี ฟิงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

คุณกริกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายซึ่งภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย
พึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

2. อาวาสกัวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น)

สมัยนั้น ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นพระอาคันตุกะแล้ว ไม่ปูอาสนะ ไม่ตั้งน้ำล้างเท้า ไม่ตั้งตั้งรองเท้า
ไม่ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้าไว้ ไม่ลูกรับบาตร จีวร ไม่ถาม ด้วยน้ำฉัน ไม่ถามด้วยน้ำใช้ ไม่ไหว้พระ
อาคันตุกะแม้ผู้แก่กว่า ไม่จัดเสนาสนะให้ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ดิเตย
โพนทนาว่า ไฉน ภิกษุเจ้าถิ่น เห็นพระอาคันตุกะแล้ว จึงไม่ปูอาสนะ ไม่ตั้งน้ำล้างเท้า ไม่ตั้งตั้ง
รองเท้า ไม่ตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า ไม่ลูกรับบาตร จีวร ไม่ถามด้วยน้ำฉัน ไม่ถามด้วยน้ำใช้ ไม่ไหว้
พระอาคันตุกะผู้แก่กว่า ไม่จัดเสนาสนะให้ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า คุณกริกษุทั้งหลายชื่อว่า ... จริงหรือ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงดิเตย ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณกร
ิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจัก บัญญัติวัตรแก่ภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุเจ้าถิ่น
ทั้งหลายจะพึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่าแล้ว ฟังปุ้อาสนะ ฟังตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ฟังลูกรับบาตร จีวร ฟัง ถามด้วยน้ำฉัน ฟังถามด้วยน้ำใช้

ถ้าอุตสาหะ ฟังเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า ฟังใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อน ใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง ฟังซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ฟังอภิวาท ภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่า ฟังจัดเสนาสนะถวายว่า เสนาสนะนั้นถึงแก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอกโจรกรรม ฟังบอกอโจรกรรม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขะสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอกที่ถ่ายปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ถ้าภิกษุอาคันตุกะอ่อนพรรษากว่า ฟังนั่งบอกว่า ท่านจงวางบาตรที่นั่น จงวางจีวรที่นั่น จงนั่งอาสนะนี้ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกผ้าเช็ดรองเท้า ฟังแนะนำ

ภิกษุอาคันตุกะให้อภิวาท ฟังบอกเสนาสนะว่า เสนาสนะนั้นถึงแก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอก โจรกรรม ฟังบอกอโจรกรรม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขะสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอกที่ถ่ายปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกา สงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

คุณภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลายซึ่งภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลาย ฟังประพฤติเรียบร้อย ฯ

3. คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป)

สมัยนั้น ภิกษุผู้เตรียมจะไปไม่เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน เปิดประตู หน้าต่างทิ้งไว้ ไม่มอบหมายเสนาสนะ แล้วหลีกไป เครื่องไม้ เครื่องดิน เสียหาย เสนาสนะไม่มีใครรักษา บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า โฉนภิกษุผู้เตรียมจะไป จึงไม่เก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน เปิดประตูหน้าต่าง ทิ้งไว้ ไม่มอบหมายเสนาสนะ แล้วหลีกไป เครื่องไม้ เครื่องดิน เสียหาย เสนาสนะ ไม่มีใครรักษา จึงกราบทูลเรื่องนั้น แต่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามว่า คุณภิกษุทั้งหลาย ข้าว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติวัตรแก่ภิกษุผู้เตรียมจะไป โดยประการ ที่ภิกษุผู้เตรียมจะไป ฟังประพฤติเรียบร้อย ฯ

คุณภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เตรียมจะไป ฟังเก็บเครื่องไม้ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง มอบหมายเสนาสนะ

ถ้าภิกษุไม่มี ฟังมอบหมายสามเณร ถ้าสามเณร ไม่มี ฟังมอบหมายคนวัด ถ้าคนวัดไม่มี ฟังมอบหมายอุบาสก

ถ้าไม่มีภิกษุ สามเณร คนวัดหรืออุบาสก ฟังยกเตียงขึ้น วางไว้บนศิลา ๔ แผ่น แล้วฟังยกเตียง ซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่ว ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังมุง หรือฟังทำ ความชวนชวนว่า จะมุงวิหารได้อย่างไร ถ้าได้ตามความชวนชวนอย่างนี้ นั่นเป็น ความดี ถ้าไม่ได้ ที่ใดฝนไม่รั่ว ฟังยกเตียงขึ้นวางบนศิลา ๔ แผ่น ในที่นั้น แล้วฟังยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่างแล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่วทุกแห่ง ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังชน เครื่องเสนาสนะเข้าบ้าน หรือฟังทำความชวนชวนว่า จะชนเครื่องเสนาสนะ เข้าบ้าน อย่างไร ถ้าได้ตามความชวนชวนอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ ฟังยก เตียงขึ้นวางบนก้อนศิลา ๔ แผ่นในที่แจ้ง แล้วฟังยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง กองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบนเก็บเครื่องมือ เครื่องดิน แล้วคลุมด้วยหญ้าหรือใบไม้ แล้วจึงหลีกไปด้วยคิดว่า อย่างไรเสีย ส่วนของเตียงตั้ง คงเหลืออยู่บ้าง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุผู้เตรียมจะไป ซึ่งภิกษุผู้เตรียม จะไปฟังประพฤติเรียบร้อย ฯ

4. ภัตตานุโมทนา (วัตรในการอนุโมทนาในที่ฉัน)

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนาในโรงฉัน คนทั้งหลาย จึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า โฉน พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ ไม่อนุโมทนาในโรงฉัน ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้อนุโมทนาในโรงฉัน ฯ

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายคิดว่า ใครหนอฟังอนุโมทนาในโรงฉัน แล้วจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้ภิกษุผู้เถระอนุโมทนาในโรงฉัน ฯ

สมัยนั้น ประชาชนหมู่หนึ่งถวายภัตรแก่พระสงฆ์ ท่านพระ สารีบุตรเป็นสังฆเถระ ภิกษุทั้งหลายคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุ ผู้เถระอนุโมทนาในโรงฉัน จึงเหลือท่านพระสารีบุตรไว้รูปเดียว แล้วพากัน กลับไป

ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรแสดงความยินดีแก่คนเหล่านั้น แล้วได้ไป ทิหลังรูปเดียว พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระสารีบุตรเดินมาแต่ไกลรูป เดียว จึงรับสั่งถามว่า ดูกรสารีบุตร ภัตตรมีมากมายกระมัง

ท่านพระสารีบุตรทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ภัตตรมีมากมาย แต่ภิกษุทั้งหลาย ละข้าพระพุทธเจ้าไว้ผู้เดียว แล้วพากันกลับไป

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตให้ภิกษุเถรานุเถระ

๔-๕ รุปรออยู่ในโรงฉัน ฯ

สมัยต่อมา พระเถระรูปหนึ่งปวดอุจจาระรออยู่ในโรงฉัน เหยก ลั่นอุจจาระอยู่ จนสลบล้มลง ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาคฯรับสั่งว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีกรณีกิจ เราอนุญาตให้บอกลาภิกษุผู้นั่งอยู่ในลำดับ แล้วไปได้ ฯ

5. ภัตตคควัตร (วัตรปฏิบัติในที่ฉัน)

สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทไปสู่ โรงฉัน เดินแซงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลายบ้าง นั่งเบียดเสียดพระเถระบ้าง เกิดกันพวกภิกษุใหม่ด้วยอาสนะบ้าง นั่งทับสังฆาฏิในสรวกบ้านบ้าง บรรดา ภิกษุผู้ที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ดิเตยน์ โพนทะนาว่า ไฉน พระฉัพพัคคีย์จึงได้นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทไปสู่โรงฉัน เดินแซงไปข้างหน้าพระเถระ ทั้งหลายบ้าง นั่งเบียดเสียดพระเถระบ้าง เกิดกันพวกภิกษุใหม่ด้วยอาสนะบ้าง นั่งทับสังฆาฏิในสรวกบ้านบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแต่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้าว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์นุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทไปสู่โรงฉัน เดินแซงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลายบ้าง นั่งเบียดเสียดพระเถระบ้าง เกิดกันพวกภิกษุใหม่ด้วยอาสนะบ้าง นั่งทับสังฆาฏิในสรวกบ้านบ้าง จริงหรือ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติวัตรในโรงฉันแก่ภิกษุทั้งหลายโดยประการที่ภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติเรียบร้อยในโรงฉัน ฯ

ถ้าภัตตคควัตรออกภัตตกาลในอาราม ภิกษุเมื่อปกปิดมณฑล ๓ พึงนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาคประคคเอน ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกัลลลुकคุม ถ้างบาตรแล้วถือเข้าบ้าน โดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเดินแซงไปข้างหน้าพระเถระ ทั้งหลาย พึงปกปิดกายด้วยดีไปในสรวกบ้าน

พึงตำรวมด้วยดีไปในสรวกบ้าน พึงมีตาทอดลงไปไปในสรวกบ้าน อย่าเวิกผ้าไปในสรวกบ้าน อย่าหัวเราะลั่นไป ในสรวกบ้าน พึงมีเสียงน้อยไปในสรวกบ้าน อย่าโยกกายไปใน

ละครเวกบ้าน อย่าไกวแขนไปในละครเวกบ้าน อย่าโคลงศีรษะไปในละครเวกบ้าน อย่าค้ำกาย ไปใน
 ละครเวกบ้าน อย่าคลุมศีรษะไปในละครเวกบ้าน อย่าเดินกระโห่ง ไปในละครเวกบ้าน ฟังปกปิดกาย
 ด้วยดินนั่งในละครเวกบ้าน ฟังสำรวจด้วยดินนั่งในละครเวกบ้าน ฟังมีตาทอดลงนั่งในละครเวกบ้าน อย่าเวก
 ฟ้านั่งในละครเวกบ้าน อย่าหัวเราะลั่นนั่งในละครเวกบ้าน ฟังมีเสียงน้อยนั่งในละครเวกบ้าน
 อย่าโยกกายนั่งในละครเวกบ้าน อย่าไกวแขนนั่งในละครเวกบ้าน อย่าโคลงศีรษะนั่งในละครเวกบ้าน
 อย่าค้ำกายนั่งในละครเวกบ้าน อย่าคลุมศีรษะนั่งในละครเวกบ้าน อย่างนั่งรัดเข้าในละครเวกบ้าน
 อย่างนั่งเบียดเสียดพระเถระ อย่าเกียดกันภิกษุใหม่ด้วยอาสนะ อย่างนั่งทับสังฆาฏิในละครเวกบ้าน

เมื่อเขาถวายน้ำ ฟังใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ ฟังล้างบาตรถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูด
 สี ถ้ากระโถนมี ฟังค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุ
 โกล่เคียงอย่าถูกน้ำ กระเช็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเช็น ถ้ากระโถนไม่มี ฟังค่อยๆ เทน้ำลงที่
 พื้นดินด้วยคิดว่า ภิกษุโกล่เคียงอย่าถูกน้ำกระเช็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเช็น

เมื่อเขาถวายข้าวสุก ฟังใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับข้าวสุก ฟังเว้นเนื้อที่ไว้ สำหรับแกง
 ถ้ามึนเนยใส น้ำมัน หรือ แกงอ่อม พระเถระควรบอกว่า จงจัด ถวายภิกษุทั้งหลายเท่าๆ กันทุกรูป
 ฟังรับบิณฑบาตโดยเคารพ ฟังมีความสำคัญในบาตรรับบิณฑบาต ฟังรับบิณฑบาตพอสมควรกับแกง
 ฟังรับบิณฑบาต พอเสมอขอบปากบาตร พระเถระไม่ฟังฉันท่อนจนกว่าข้าวสุกจะทั่วถึงภิกษุทุกรูป
 ฟังฉันทบิณฑบาตโดยเคารพ ฟังมีความสำคัญในบาตรฉันทบิณฑบาต ฟังฉันทบิณฑบาต ตามลำดับ ฟัง
 ฉันทบิณฑบาต ไม่ฟังฉันทบิณฑบาตขยุ้มแต่ยอดลงไป ไม่ฟังกลบแกง หรือกับข้าวด้วยข้าวสุก เพราะ
 ยอยากได้มาก ไม่อาพาธ ไม่ฟัง ขอบแกง หรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันท ไม่ฟังแลดูบาตรของ
 ภิกษุเหล่าอื่น ด้วยหมายจะยกโทษ ไม่ฟังทำคำข้าวให้ใหญ่หนัก ฟังทำคำข้าวให้กลมกล่อม เมื่อคำ
 ข้าวยังไม่ถึงปาก ไม่ฟังอ้าปาก คำลึงฉันทไม่ฟังสอดมือทั้งหมดเข้าไปในปาก ปาก ยังมีคำข้าวไม่ฟังพูด
 ไม่ฟังฉันท เคาะคำข้าว ไม่ฟังฉันทกัดคำข้าว ไม่ฟังฉันททำ กะพุ่มแก้มให้ดูขุย ไม่ฟังฉันทสลับมือ ไม่ฟัง
 ฉันททำเมถืดข้าวตอก ไม่ฟังฉันทแลบลิ้น ไม่ฟังฉันททำเสียงดังจิบๆ ไม่ฟังฉันททำเสียงซู่ๆ ไม่ฟังฉันทเลีย
 มือ ไม่ฟังฉันท ขอดบาตร ไม่ฟังฉันทเลียริมฝีปาก ไม่ฟังรับโอน้ำด้วยมือเปื้อนอาามิส

พระเถระไม่ฟังรับน้ำก่อนจนกว่าภิกษุทั้งหมดฉันทเสร็จ เมื่อเขาถวายน้ำ ฟังใช้มือทั้งสอง
 ประคองบาตรรับน้ำ ฟังค่อยๆ ล้างบาตรถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี ฟังค่อยๆ เทน้ำลง
 ในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุ โกล่เคียงอย่าถูกน้ำกระเช็น ผ้าสังฆาฏิ
 อย่าถูกน้ำกระเช็น ถ้ากระโถนไม่มี ฟัง ค่อยๆ เทน้ำลงบนพื้นดิน ด้วยคิดว่า ภิกษุโกล่เคียงอย่าถูก
 น้ำกระเช็นผ้าสังฆาฏิ อย่าถูกน้ำกระเช็น ไม่ฟังเทน้ำล้างบาตรมีเมถืดข้าวในละครเวกบ้าน

เมื่อกลับ ภิกษุใหม่ฟังกลับก่อน พระเถระฟังกลับทีหลัง ฟังปกปิดกายด้วยดีไปในละครเวก
 บ้าน ฟังสำรวจด้วยดีไปในละครเวกบ้าน ฟังมีตาทอดลงไปในละครเวกบ้าน ไม่ฟังเวกผ้า ไปใน
 ละครเวกบ้าน ไม่ฟังหัวเราะลั่นไปในละครเวกบ้าน ฟังมีเสียงน้อยไปใน ละครเวกบ้าน ไม่ฟังโยกกายไป
 ในละครเวกบ้าน ไม่ฟังไกวแขนไปในละครเวกบ้าน ไม่ฟังโคลงศีรษะไปในละครเวกบ้าน ไม่ฟังค้ำกายไป

ในละแวกบ้าน ไม่เพียงคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน ไม่เพียงเดินกระโห้งไปในละแวกบ้าน
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่แล วัตรในโรงฉันของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลาย ฟังประพฤติ
 เรียบร้อยในโรงฉัน ฯ

6. ปิณฑจาริกวัตร (วัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต)

สมัยนั้น ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรนุ่งห่มไม่เรียบร้อย ไม่มี มรรยาทเที่ยวบิณฑบาต ไม่
 กำหนดเข้าไปสู่निเวศน์บ้าง ไม่กำหนดออกไปบ้าง รีบร้อนเข้าไปบ้าง รีบร้อนออกไปบ้าง ยืนไกล
 เกินไปบ้าง ยืนใกล้เกินไปบ้าง ยืนนานเกินไปบ้าง กลับเร็วเกินไปบ้าง ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
 รูปหนึ่ง ไม่กำหนดเข้าไปสู่นิเวศน์ เธอเข้าใจว่าประตูเข้าไปสู่ห้องน้อยแห่งหนึ่งในห้องน้อยนั้นมี
 หงิงเปลือยกายนอนหงายอยู่ เธอได้เห็นหงิงนั้นแล้ว รู้ว่านี่ไม่ใช่ ประตู นี้เป็นห้องน้อย จึงออกจาก
 ห้องน้อยนั้นไป สามิของหงิงนั้นได้เห็น หงิงนั้นเปลือยกายนอนหงายก็สำคัญว่า ภิกษุนี้
 ประทุษร้ายภรรยาของเรา จึงจับภิกษุนั้นทุบตี ในทันใด หงิงนั้นตื่นขึ้น เพราะเสียงนั้นจึงถามสามิว่า
 นาย ท่านทุบตีภิกษุนี้ทำไม เขาตอบว่า เพราะภิกษุนี้ประทุษร้ายเธอ นางตอบว่า นาย ภิกษุนี้
 ไม่ได้ประทุษร้ายฉันเลย ท่านไม่ได้ทำอะไร แล้วให้ปล่อยภิกษุนั้น ภิกษุนั้นไปอารามบอกเรื่องนั้น
 แก่ภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เฟงโทษ ตีเตียน โพนทนาว่า ไฉน ภิกษุผู้เที่ยว
 บิณฑบาตเป็นวัตรจึงนุ่งห่ม ไม่เรียบร้อย ไม่มีมรรยาทเที่ยวบิณฑบาต ไม่กำหนดเข้าไปสู่นิเวศน์
 บ้าง ไม่กำหนดออกไปบ้าง รีบร้อนเข้าไปบ้าง รีบร้อนออกไปบ้าง ยืนไกลเกินไปบ้าง ยืนใกล้
 เกินไปบ้าง ยืนนานเกินไปบ้าง กลับเร็วเกินไปบ้าง จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติวัตรแก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต เป็นวัตร โดยประการที่ภิกษุผู้เที่ยว
 บิณฑบาตเป็นวัตร ฟังประพฤติเรียบร้อย ฯ

[ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คิดว่าจักเข้าบ้านในบัดนี้ เมื่อปกปิด
 มณฑลสาม ฟังนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคคเอน ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น กัดลูกคุดม ล้างบาตรแล้ว
 ถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อยไม่ต้อง รีบร้อน

ฟังปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน ฟังสำรวจด้วยดีไปในละแวกบ้าน ฟังมีตาทอดลง
 ไปในละแวกบ้าน อย่าเวกผ้าไปในละแวกบ้าน อย่าหัวเราะลั่นไป ในละแวกบ้าน ฟังมีเสียงน้อยไป
 ในละแวกบ้าน อย่าโยกกายไปในละแวกบ้าน อย่าไกวแขนไปในละแวกบ้าน อย่าโคลงศีรษะ
 ไปในละแวกบ้าน อย่าค้ำกายไปในละแวกบ้าน อย่าคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน อย่าเดินกระหอง
 ไปในละแวกบ้าน

เมื่อเข้านิเวศน์พึงกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ารีบร้อนเข้าไป อย่ารีบร้อนออก เรือนัก อย่าขึ้นไกลนัก อย่าขึ้นใกล้นัก อย่าขึ้นนานนัก อย่ากลับ เรือนัก พึงยื่นกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายภิกษา หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลุกจากที่นั่งจับทัพพี หรือจับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยื่นด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย

เมื่อเขาถวายภิกษา พึงแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย พึงน้อม บาตรเข้าไปด้วยมือขวา แล้วพึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่ให้มองดูหน้าผู้ถวายภิกษา พึงกำหนดว่าเขาประสงค์จะถวายแก่หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยื่นอยู่ด้วย คิดว่าเขาประสงค์ จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว พึงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อน แล้วกลับโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน พึงปกปิดกายด้วยดี ไปในละแวกบ้าน พึงสำรวจด้วยดีไปใน ละแวกบ้าน พึงมีตาทอดลงไป ในละแวกบ้าน ไม่พึงเวกผ้าไปในละแวกบ้าน ไม่พึงหัวเราะลั่นไปในละแวกบ้าน พึงมีเสียงน้อยไปในละแวกบ้าน ไม่พึงโยกกาย ไปในละแวกบ้าน ไม่พึงไกวแขนไปในละแวกบ้าน ไม่พึงโคลงศีรษะไปใน ละแวกบ้าน ไม่พึงค้ำกายไปในละแวกบ้าน ไม่พึงคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน ไม่พึงเดินกระหยังไปในละแวกบ้าน

ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านก่อน ภิกษุนั้นพึงปูอาสนะไว้ พึงจัดตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงล้างภาชนะ รองของฉันตั้งไว้ พึงตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ไว้ ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านทีหลัง ถ้าอาหารที่ฉันแล้วยังเหลืออยู่ ถ้าจ้านงก็พึงฉัน ถ้าไม่จ้านงก็พึงเททิ้ง ในที่ปราศจาก ของเสียดสด หรือพึงเทลงในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุนั้นพึงรื้อขนอาสนะ เก็บน้ำ ล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า พึงล้างภาชนะรองของฉัน เก็บไว้ พึงเก็บ น้ำฉัน น้ำใช้ พึงกวาดโรงฉัน

ภิกษุใดเห็นหมอน้ำฉัน หมอน้ำใช้ หรือหมอน้ำชำระว่างเปล่า ภิกษุนั้นพึงจัดหาไปตั้งไว้ ถ้าเป็นการสุคตวิสัย พึงกวักมือเรียกเพื่อนมา ให้ช่วยกันจัดตั้งไว้ แต่ไม่พึงเปล่งวาจาเพราะข้อนั้นเป็นเหตุ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ซึ่ง ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร พึงประพฤดิเรียบร้อย ฯ

7. อารัญญวัตร (วัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า)

สมัยนั้น ภิกษุมารูปด้วยกันอยู่ในป่า พวกเขาไม่ตั้งน้ำฉัน ไม่ตั้งน้ำใช้ไว้ ไม่คิดไฟไว้ ไม่เตรียมไม้สีไฟไว้ ไม่รู้ทางนักษัตร ไม่รู้ทิศภาค พวกเขาพากันไปที่นั่น ได้ถามภิกษุเหล่านั้นว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลาย มีน้ำดื่ม หรือไม่

ก. ไม่มี ท่านทั้งหลาย

จ. มีน้ำใช้หรือไม่

- ก. ไม่มี ท่านทั้งหลาย
 จ. มีไฟหรือไม่
 ก. ไม่มี ท่านทั้งหลาย
 จ. มีไม้สีไฟหรือไม่
 ก. ไม่มี ท่านทั้งหลาย
 จ. วันนี้ประกอบด้วยฤกษ์อะไร
 ก. พวกเราไม่รู้เลย ท่านทั้งหลาย
 จ. นีทิสอะไร
 ก. พวกเราไม่รู้เลย ท่านทั้งหลาย

ลำดับนั้น โจรเหล่านั้นคิดกันว่า พวกนี้น้ำดื่มก็ไม่มี น้ำใช้ก็ไม่มี ไฟก็ ไม่มี ไม้สีไฟก็ไม่มี ทางนักษัตรก็ไม่รู้ ทิศภาคก็ไม่รู้ พวกนี้เป็นโจร พวกนี้ ไม่ใช่ภิกษุ จึงทุบตีแล้วหลีกไป จึงภิกษุเหล่านั้น แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะ เหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรแก่พวกภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร โดยประการที่ภิกษุผู้อยู่ ป่าเป็นวัตร พึงประพฤติเรียบร้อย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ พึงสวมอุบาตร คล้องบา พาดจิวรบนไหล่ สวมรองเท้า เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ

กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะต่ำๆ แล้วใส่ถุง คล้องบา เมื่อปกปิดมณฑลสาม พึงนุ่งให้เป็น ปริมณฑล คาคประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น ถัดลูกดุม ส้างบาตรแล้วถือเข้า บ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน

พึงปกปิดกายด้วยติโปในละแวกบ้าน พึงสำรวจ ด้วยติโปในละแวกบ้าน ... อย่าเดินกระหองไปในละแวกบ้าน เมื่อเข้าสู่นิเวศน์พึงกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ารีบร้อนเข้าไป อย่ารีบร้อนออกมา อย่ายืนไกลนัก อย่ายืนใกล้นัก อย่ายืนนานนัก อย่ากลับเร็วนัก ยืนอยู่พึงกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายภิกษา หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลูกจาก ที่นั่ง จับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวายเมื่อเขาถวายภิกษา พึงแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย พึงน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่พึงมองดูหน้าผู้ถวายภิกษา พึงกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายแคง หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ พึงยืนอยู่ด้วยคิดว่าเขาประสงค์จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว พึงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อนแล้วกลับโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน พึงปกปิดกายด้วยติโป ในละแวกบ้าน ... ไม่พึงเดินกระหองไปในละแวกบ้าน

ออกจากบ้านแล้ว เข้า ถูบাত্র คัดองบ่า พับจีวร วางบนศิรยะ สวมรองเท้าเดินไป
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฟังตั้งน้ำฉัน ฟังตั้งน้ำใช้ ฟังติดไฟไว้ ฟังเตรียมไม้
 สีสไฟไว้ ฟังเตรียมไม้เท้าไว้ ฟังเรียนทางนักษัตรทั้งสิ้น หรือบางส่วนไว้ ฟังเป็นผู้ฉลาดในทิศ
 ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่า เป็นวัตร
 ฟังประพฤติเรียบร้อย ๆ

8. เสนาสนวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)

สมัยนั้น ภิกษุมากรูปด้วยกันทำจิรกรรมในที่แจ้งพระฉัพพัคคีย์ เคาะเสนาสนะบนที่สูง
 เหนือลม ภิกษุทั้งหลายถูกฐลิกลอบ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เฟ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า
 โฉนภิกษุฉัพพัคคีย์จึงได้เคาะเสนาสนะ ที่สูงเหนือลม ภิกษุทั้งหลายถูกฐลิกลอบ จึงกราบทูลเรื่องนั้น
 แด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์เคาะ
 เสนาสนะบนที่สูงเหนือลม ภิกษุทั้งหลายถูกฐลิกลอบ จริง หรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย
 เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติเสนาสนวัตรแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยประการที่ภิกษุทั้งหลาย
 ฟังประพฤติเรียบร้อยในเสนาสนะ ๆ

ภิกษุอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังชำระ

เมื่อจะชำระวิหาร ฟังขนบাত্র จีวร ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน ฟังขนผ้า ปูนั่ง ผ้าปู
 นอน ออกวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ฟังขนฟูก หมอน ออกไปวางไว้ที่ ควรแห่งหนึ่ง เพียงฟังกด้าๆ ขน
 ออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทก บานและกรอบประคูด แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ตั้งฟิง
 ยกด้าๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประคูด แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่ง
 หนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง ฟังขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโถนฟังขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่ง
 หนึ่ง พนักอิงฟังขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้นฟังกำหนด ที่ปูไว้เดิม แล้วขน
 ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าในวิหารมีหยากไย่ ฟังกวาดแต่เพดานลงมาก่อน ฟังเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตูและ
 มุมห้อง

ถ้าฝาทาน้ำมันขึ้นรา ฟังเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา ฟังเอาผ้าชุบน้ำบิด
 แล้วเช็ด ถ้าพื้น ไม้ได้ทำ ฟังเอาน้ำพรมแล้วกวาดด้วยคิดว่า อย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร ฟังกวาดหยาก
 เยื่อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ไม่ฟังเคาะเสนาสนะในที่ใกล้ภิกษุ ไม่ฟังเคาะ เสนาสนะในที่ใกล้วิหาร ไม่ฟังเคาะ
 เสนาสนะในที่ใกล้น้ำฉัน ไม่ฟังเคาะเสนาสนะ ในที่ใกล้น้ำใช้ ไม่ฟังเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือ

ลม พึ่งเกาะเสนาสนะในที่ใดลม

เครื่องลาดพื้นพึ่งผึ่งแดดในที่ควรแห่งหนึ่ง ชำระ เคาะ ปิด แล้วชนกลับไปปูไว้ตามเดิม
 เขียงรองเท้า เติง พึ่งผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วชนกลับตั้งไว้ตามเดิม เติง ตั้ง พึ่งผึ่ง
 แดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง ขัดสี เคาะ ยกต่ำๆ ทำให้คือยาให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตูชน
 กลับตั้งไว้ตามเดิม พูกและหมอน พึ่งตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เคาะ ปิดให้สะอาดแล้วชนกลับไปตั้งไว้
 ตามเดิม ผ่าปูนั่งและผ่าปูนอน พึ่งตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง สลักให้สะอาดแล้วชนกลับไปปูไว้ตามเดิม
 กระโถน พนักอิง พึ่งตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วชนไปตั้งไว้ตามเดิม

พึ่ง เก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึ่งเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำ ได้เตียง
 หรือได้ตั้งแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อจะเก็บจีวร พึ่งเอามือ
 ข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง พึ่งทำชายไว้ข้างนอก ชนคไว้ข้างใน
 เก็บจีวร

ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลิพัดมาทางทิศ ตะวันออก พึ่งปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้ามีลมเจือ
 ด้วยผงคลิพัดมาทางทิศตะวันตก พึ่งปิดหน้าต่างด้านตะวันตก ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลิพัดมาทางทิศ
 เหนือ พึ่งปิดหน้าต่างด้านเหนือ ถ้ามีลมเจือด้วยผงคลิพัดมาทางทิศใต้ พึ่งปิดหน้าต่าง ด้านใต้

ถ้าฤดูหนาวกลางวันพึ่งเปิดหน้าต่าง กลางคืนพึ่งปิด ถ้าฤดูร้อน กลางวัน พึ่งปิดหน้าต่าง
 กลางคืนพึ่งเปิด

ถ้าบริเวณ ชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจฎฐกรก พึ่งปิดกวาดเสียด้านน้ำนั้น น้ำใช้ไม่มี พึ่งจัดตั้ง
 ไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึ่ง ตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าอยู่ในวิหารหลังเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า ยังไม่อาปุจฉา ภิกษุผู้แก่กว่า ไม่พึ่งให้อุเทศ ไม่
 พึ่งให้ปริจฉา ไม่พึ่งทำการสาธยาย ไม่พึ่งแสดงธรรม ไม่พึ่งตามประทีป ไม่พึ่งดับประทีป ไม่พึ่ง
 เปิดหน้าต่าง ไม่พึ่งปิด หน้าต่าง

ถ้าเดินจงกรมในที่จงกรมเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า พึ่งเดินคล้อยตามภิกษุผู้แก่กว่า และไม่พึ่ง
 กระทบกระทั่งภิกษุผู้แก่กว่า ด้วยชายผ้าสังฆาฏิ

คูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นเสนาสนวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึง
 ประพฤติเรียบร้อยในเสนาสนะ ฯ

9. ชันตามวัตร (วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ)

สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์ถูกพระเถระทั้งหลายในเรือนไฟห้ามอยู่ อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ใส่
 ฟืนมาก ดัดไฟ ปิดประตูแล้วนั่งที่ประตู ส่วนพระเถระทั้งหลายถูกความร้อนแผดเผา ออกประตู
 ไม่ได้ สลบล้มลง บรรดาภิกษุที่เป็น ผู้มีกน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ไฉน
 พระฉัพพัคคีย์อันพระเถระทั้งหลายในเรือนไฟห้ามอยู่ จึงอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ใส่ฟืนมาก ดัดไฟ
 ปิดประตูแล้วนั่งที่ประตู ส่วนพระเถระทั้งหลายถูกความร้อนแผดเผา ออกประตูไม่ได้ สลบล้มลง

จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคประจักษ์ทรงสอบถาม

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าว่า ภิกษุ ฉัพพัคคีย์อันพระเถระทั้งหลายในเรือนไฟห้ามอยู่ อาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ใส่พื้นมาก ดัดไฟ ปิดประตู แล้วนั่งที่ประตู ภิกษุทั้งหลายถูกความร้อนแผดเผา ออกประตู ไม่ได้ สลบล้มลง จริง หรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอันพระเถระในเรือนไฟห้ามอยู่ ไม่พึงอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ใส่พื้นมาก ดัดไฟ รูปใด ดัดไฟต้องอาบัติทุกกฏ

อนึ่ง ภิกษุ ไม่พึงปิดประตู แล้วนั่งขวางประตู รูปใดนั่ง ต้องอาบัติทุกกฏ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัตรในเรือนไฟแก่ภิกษุ ทั้งหมด โดยประการที่ภิกษุทั้งหลาย พึงประพฤติเรียบร้อยในเรือนไฟ ฯ

ภิกษุใดไปสู่เรือนไฟก่อน ถ้ามีเถ้ามาก พึงเทเถ้าทิ้งเสีย ถ้า เรือนไฟรก พึงกวาดเสีย ถ้าชานภายนอกรก พึงกวาดเสีย ถ้าบริเวณ ชุ่มประตู ศาลาเรือนไฟรก พึงกวาดเสีย พึงบดจุ่มไว้ พึงแช่ดินเหนียว พึงตักน้ำไว้ในรางน้ำ

เมื่อจะเข้าไปสู่เรือนไฟ พึงเอาดินเหนียวทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง แล้ว จึงเข้าไปสู่เรือนไฟ ไม่พึงนั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่พึงกีดกันอาสนะภิกษุใหม่ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระในเรือนไฟ

เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั้งสำหรับเรือนไฟแล้วปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระแม้ในน้ำ ไม่พึงอาบน้ำข้างหน้าพระเถระ แม้เหนือน้ำก็ไม่พึงอาบ อาบแล้วเมื่อจะขึ้น พึงให้ทางแก่พระเถระผู้จะลง

ภิกษุใดออกจากเรือนไฟภายหลัง ถ้าเรือนไฟเปรอะเปื้อน พึงล้างให้สะอาด พึงล้างรางแช่ดินเก็บตั้งสำหรับเรือนไฟ ดับไฟ ปิดประตู แล้วจึงหลีกไป

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัตรในเรือนไฟของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุ ทั้งหมดพึงประพฤติเรียบร้อยในเรือนไฟ ฯ

10. วัจจุกฎีวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับส้วม)

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นชาติพราหมณ์ ถ่ายอุจจาระแล้วไม่ ปราศจะชำระ ด้วยรังเกียจว่า ใครจักจับต้องของเลว มีกลิ่นเหม็นนี้ได้ ในวัจจมรรคของเธอ มีหมู่หนอนมั่ว สุมอยู่ ต่อมาเธอได้แจ้งเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลายถามว่า ก็ท่านถ่ายอุจจาระแล้ว ไม่ชำระ หรือ ขอรับ

ภิกษุนั้นตอบว่า อย่างนั้น ขอรับ

บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เฟ่งโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า โฉน ภิกษุถ่ายอุจจาระ

แล้ว จึงไม่ชำระ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุ ข้าว่า เธอถ่ายอุจจาระ แล้วไม่ชำระ
จริงหรือ

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว เมื่อน้ำมีอยู่ จะไม่ชำระไม่ได้ รูปใดไม่ชำระ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลาย ถ่ายอุจจาระในวัจจกุกฎีตามลำดับผู้แก่ กว่า นวกะภิกษุ
ทั้งหลายมาถึงก่อน ปวดอุจจาระก็ต้องรอ พวกเขอกลับอุจจาระจน สลบล้มลง ภิกษุทั้งหลาย
กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้าว่า ภิกษุ ทั้งหลายถ่ายอุจจาระ
ในวัจจกุกฎี ... ตามลำดับผู้แก่กว่า นวกะภิกษุทั้งหลายมาถึงก่อน ปวดอุจจาระก็ต้องรอ พวกเข
กลับอุจจาระจนสลบล้มลง จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ พึ่งถ่ายอุจจาระ
ในวัจจกุกฎี ตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดถ่ายต้องอาบัติทุกกฏ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ถ่าย
อุจจาระตามลำดับของผู้มาถึง ฯ

สมัยนั้น พระฉัพพัคคีย์เข้าวัจจกุกฎีเร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้าเข้าไปบ้าง ถอนหายใจ
ใหญ่พลางถ่ายอุจจาระบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่าย อุจจาระนอกรางอุจจาระ
บ้าง ถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะบ้าง บ้วนเขพะลงในราง ปัสสาวะบ้าง ชำระด้วยไม้หยาบบ้าง ทิ้ง
ไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระบ้าง ออกมา เร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้าออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดังจะปุจะ
ปุบ้าง เหลื่อน้ำไว้ใน กระบอกชำระบ้าง บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มกน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ดิเคียน
โพนทะนาว่า โฉนพระฉัพพัคคีย์จึง ได้เข้าวัจจกุกฎีเร็วเกินไป เวิกผ้าเข้าไปบ้าง ถอนหายใจใหญ่พลาง
ถ่ายอุจจาระบ้าง เคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระบ้าง ถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระบ้าง ถ่าย
ปัสสาวะนอกรางปัสสาวะบ้าง บ้วนเขพะลงในรางปัสสาวะบ้าง ชำระด้วย ไม้หยาบบ้าง ทิ้งให้
ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระบ้าง ออกมาเร็วเกินไปบ้าง เวิกผ้า ออกมาบ้าง ชำระมีเสียงดังจะปุจะ
ปุบ้าง เหลื่อน้ำไว้ในกระบอกชำระบ้าง แล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้าว่า ... จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติวัจจกุกฎีวัตรแก่ภิกษุทั้งหลาย โดย ประการที่ภิกษุทั้งหลายพึง
ประพฤติเรียบร้อยในวัจจกุกฎี ฯ

ภิกษุใดไปวัจจกุกุ ภิกษุนั้นยืนอยู่ข้างนอก ฟังกระแอมขึ้น แม้ภิกษุผู้นั่งอยู่ข้างในก็ฟัง กระแอมรับ ฟังพาดจิวรไว้บนราวจิวร หรือบนสาย ระเบียง แล้วเข้าวัจจกุกุ ทำให้เรียบร้อย ไม่ต้อง รับประทาน ไม่ฟังเข้าไปเร้วนั้ก ไม่ฟังเว็กฝ้าเข้าไป ยืนบนเจ็ยงถ่ายอุจจาระ แล้วจึงค่อยเว็กฝ้า

ไม่ฟังถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังเค็ยวไม้ชำระพินพลางถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะ ไม่ฟังบ้วนขะพะลงในราง ปัสสาวะ ไม่ฟังชำระด้วยไม้หยาบ ไม่ฟังทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระ ยืน บนเจ็ยงถ่ายแล้ว ฟังปิดฝ้า ไม่ฟังออกมาเร้วนั้ก ไม่ฟังเว็กฝ้าออกมา ยืนบนเจ็ยง ชำระแล้วฟังเว็กฝ้า ไม่ฟังชำระให้มี เสียงดังจะปุจะปุ ไม่ฟังเหลือน้ำไว้ในกระบอก ชำระ ยืนบนเจ็ยงชำระแล้วฟังปิดฝ้า ถ้าวัจจกุกุอัน ภิกษุถ่ายไว้ลอะเทอะ ต้อง ล้างเส็ย ถ้าตะกร้าใส่ไม้ชำระเต็ม ฟังเทไม้ชำระ ถ้าวัจจกุกุรูก ฟัง กวาดวัจจกุกุถ้าชานภายนอก บริเวณ ชุ่มประตุรก ฟังกวาดเส็ย ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี จึง ตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นวัจจกุกุวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลาย ฟัง ประพฤติเรียบร้อยในวัจจกุกุ ฯ

11. อุปัชฌายวัตร (วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์)

สมัยนั้น สัทธวิหาริกทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ บรรดาภิกษุ ที่เป็นผู้มีกน้อย ... ต่างก็เพ่งโทษ ดิเตยณ โพนทะนาวา ไฉน สัทธ วิหาริกทั้งหลายจึงไม่ประพฤติ ชอบในพระอุปัชฌายะ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้าว่า สัทธวิหาริก ทั้งหลาย ไม่ ประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ จริงหรือ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดิเตยณว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฉน สัทธ วิหาริกทั้งหลายจึง ได้ไม่ประพฤติชอบในพระอุปัชฌายะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ กระทำของพวกเขาเหล่านั้น ไม่เป็นไป เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติอุปัชฌายวัตรแก่สัทธวิหาริกทั้งหลาย โดย ประการที่สัทธ วิหาริกทั้งหลาย ฟังประพฤติเรียบร้อยในอุปัชฌายะ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัทธวิหาริกฟังประพฤติชอบในอุปัชฌายะวิธีประพฤติชอบใน อุปัชฌายะนั้น ดังต่อไปนี้

สัทธวิหาริกฟังลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวาย ไม้ชำระพิน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้

ถ้าหากมี ฟังล้างภาชนะ แล้วน้อม ยาคูเข้าไป เมื่ออุปัชฌายะดื่มยาคูแล้ว ฟังถวายน้ำ รับ ภาชนะมา ถือค้ำๆ ล้าง ให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบ แล้วเก็บไว้ เมื่ออุปัชฌายะลุกแล้ว ฟังเก็บ

อาสนะ ถ้าที่นั่นรก ฟึ่งกวาดที่นั่นเสีย

ถ้าอุปัชฌายะประสงค์จะเข้าบ้าน ฟึ่งถวายผ้าห่ม ฟึ่งรับผ้าห่มผลัดมา ฟึ่ง ถวายประคคเวย ฟึ่งซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวาย ฟึ่งล้างบาตรแล้ว ถวายพร้อมทั้งน้ำถ้าอุปัชฌายะปรารถนาให้เป็นปัจฉาสมณะ ฟึ่งปกปิดกายให้มีมณฑลสาม นุ่งให้ เป็นปริมณฑล คาคประคคเวย ซ้อนผ้าห่มสองชั้นห่มคลุมกักตักตักม ถ้างบาตร แล้วถือไป เป็นปัจฉาสมณะของอุปัชฌายะ ไม่ฟึ่งเดินให้ห่างนัก ให้ชิตนิก ฟึ่งรับวัตถุที่เนื่องในบาตร

เมื่ออุปัชฌายะกำลังพูด ไม่ฟึ่งพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ เมื่ออุปัชฌายะกล่าวถ้อยคำโกสต่ออาบัติ ฟึ่งห้ามเสีย

เมื่อกลับ ฟึ่งกลับมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ ฟึ่งวางน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ ใกล้ๆ ฟึ่งรับ บาตร จีวร ฟึ่งถวายผ้าห่มผลัด ฟึ่งรับผ้าห่มมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ ฟึ่งผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟึ่งพับจีวร เมื่อจะพับจีวร ฟึ่งพับจีวรให้เหลื่อมมุม กัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจมิให้มีรอยพับตรงกลาง ฟึ่งสอดประคคเวยไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอุปัชฌายะประสงค์จะฉัน ฟึ่งถวายน้ำ แล้วน้อม บิณฑบาตเข้าไป ฟึ่งถามอุปัชฌายะถึงน้ำฉัน เมื่ออุปัชฌายะฉันแล้ว ฟึ่งถวายน้ำ รับบาตรมา ถือต่างๆ ล้างให้เรียบร้อยอย่าให้กระทบ ถ้างเช็ดให้หมดน้ำแล้วฟึ่ง ผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟึ่งเก็บบาตร จีวร

เมื่อเก็บบาตร ฟึ่งเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคำได้เตียง หรือได้ตั้ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร ฟึ่งเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเคียง แล้วทำชายจีวรไว้ข้างนอกขนดไว้ข้างใน แล้วเก็บจีวร เมื่ออุปัชฌายะลุกขึ้นแล้ว ฟึ่งเก็บอาสนะ เก็บน้ำ ล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั่นรก ฟึ่งกวาดที่นั่นเสีย

ถ้าอุปัชฌายะใครจะสร้งน้ำ ฟึ่งจัดน้ำสร้งถวาย ถ้าต้องการน้ำเย็น ฟึ่งจัดน้ำเย็นถวาย ถ้าต้องการน้ำร้อน ฟึ่งจัดน้ำร้อนถวาย

ถ้าอุปัชฌายะใครจะเข้าเรือน ไฟ ฟึ่งบดจุณ แะดิน ถือตั้งสำหรับเรือนไฟแล้วเดินตามหลังอุปัชฌายะไป ถวายตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วรับจีวรมาวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฟึ่งถวายจุณ ถวายดิน

ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟึ่งเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ ฟึ่งเอาดินทาหน้าปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่างนั่งเบียดภิกษุผู้เถระ อย่ากีดกันอาสนะภิกษุใหม่ ฟึ่งทำบริกรรมแก่อุปัชฌายะในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ ฟึ่งถือตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลังออกจากเรือนไฟ

ฟึ่งทำบริกรรมอุปัชฌายะแม่ในน้ำ อาบเสร็จแล้ว ฟึ่งขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้แห้ง นุ่งผ้าแล้วฟึ่งเช็ดน้ำจากตัวของอุปัชฌายะ ฟึ่งถวายผ้าห่ม ผ้าสังฆาฏิ ถือตั้ง สำหรับเรือนไฟมาก่อน

แล้วปูอาสนะไว้ ฟังวางน้ำล้างเท้า ตั่งรองเท้า กระเบื้อง เช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟังถามอุปัชฌายะด้วยน้ำดื่ม ถ้าประสงค์จะเรียนบาลี ฟังขอให้อุปัชฌายะแสดงบาลีขึ้น ถ้าประสงค์ จะสอบถาม อรรถกถา ฟังสอบถาม

อุปัชฌายะอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังปิดกวาดเสีย เมื่อปิด กวาดวิหาร ฟังขนบาตร จีวร ออกก่อนแล้ววางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฟังขนผ้าปูนั่ง และผ้าปู นอน ฟูกหมอน ออกวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เตียงตั้ง สัททวิหาริก ฟังยกต่ำๆ ทำให้ ดี อย่าให้ ครูดสี กระทบกระแทกบานและกรอบประตู ตั้งไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง กระโถน พนักอิง ฟังขนออกไปตั้งไว้ ณ ที่ควรส่วน ข้างหนึ่ง เครื่องปูพื้นฟังสังเกตที่ปูไว้เดิม แล้ว ขนออกไปวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้าง หนึ่ง ถ้าในวิหารมีหยากเยื่อ ฟังกวาดแต่เพดานลงมาก่อน กรอบ หน้าต่างและ มุมห้องฟังเช็ดเสีย ถ้าฝาเขาทำกรรมด้วยน้ำมัน หรือพื้นเขาทาสีดำขึ้นรา ฟัง เอา ผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ดเสีย ถ้าพื้นเขามีได้ทำ ฟังเอาน้ำประพรมแล้วเช็ดเสียด้วย คิดว่า อย่าให้ฝุ่นกลบ วิหารดังนี้ ฟังกวาดหยากเยื่อทิ้งเสีย ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเครื่องปูพื้นฟังผึ่งแดด ชำระ เคาะ ปิด แล้ว ขนกลับปูไว้ดังเดิม เขียงรองเท้า เตียงฟุ้งแดด ปิด เช็ด แล้วขนกลับไปไว้ที่เดิม เตียงตั้งฟุ้งแดด ขัดสี เคาะยกต่ำๆ ทำให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทกบานและกรอบประตู ขน กลับตั้งไว้ ตามเดิม ฟูก หมอน ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน กระโถน พนักอิง ฟุ้งผึ่ง แดด ชำระล้าง เคาะ ปิดเสีย แล้วขน กลับตั้งไว้ตามเดิม ฟังเก็บบาตร จีวร เมื่อ เก็บบาตร ฟังเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบ คลำ ได้เตียง หรือได้ตั้ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร ฟังเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายไว้ข้างนอก ขนคได้ ข้างใน เก็บจีวร ถ้าลมเจือด้วยฝนพัดมาแต่ทิศตะวันออก ฟังปิดหน้าต่างด้านตะวันออก ถ้าลมเจือ ฝนพัดมาแต่ทิศตะวันตก ฟังปิดหน้าต่าง ด้านตะวันตก ถ้าลมเจือฝนพัดมาแต่ทิศเหนือฟังปิด หน้าต่างด้านเหนือ ถ้าลม เจือฝนพัดมาแต่ทิศใต้ ฟังปิดหน้าต่างด้านใต้ ถ้าฤดูหนาวฟังเปิด หน้าต่าง กลางวัน กลางคืนฟังปิดเสีย ถ้าฤดูร้อน กลางวันฟังปิด กลางคืนฟังเปิด

ถ้าบริเวณชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจจุกฎีกก ฟังปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน น้ำใช้ไม่มี ฟังจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี ฟังตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดขึ้นแก่อุปัชฌายะ สัททวิหาริกฟังช่วยระงับ หรือ ฟังวานภิกษุอื่น ให้ช่วยระงับ หรือฟังแสดงธรรมกถาแก่อุปัชฌายะนั้น ถ้าความรำคาญบังเกิดแก่อุปัชฌายะ สัททวิหาริกฟังช่วยบรรเทา หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ ช่วยบรรเทา หรือฟังแสดงธรรมกถาแก่ อุปัชฌายะ ถ้าทิฐิบังเกิดแก่อุปัชฌายะ สัททวิหาริกฟังให้สละเสีย หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือฟังแสดงธรรมกถาแก่ แก่อุปัชฌายะนั้น

ถ้าอุปัชฌายะต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส สัททวิหาริก ฟังทำความ ขวนขวายว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้ปริวาสแก่อุปัชฌายะ ถ้าอุปัชฌายะ ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติ เดิม สัททวิหาริกฟังทำความขวนขวายว่า ด้วยอุบาย ใดๆหนอ สงฆ์ฟังชักอุปัชฌายะเข้าหา

อาบัติเดิม ถ้าอุปัชฌายะผู้ควรแก่มานัด สัทธินิหาริกพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ
สงฆ์พึงให้มานัดแก่อุปัชฌายะ ถ้าอุปัชฌายะควรอัฏฐาน สัทธินิหาริกพึงทำความชวนชวายเป็น
ด้วย อุบายอย่างไรหนอ สงฆ์พึงอัฏฐานอุปัชฌายะ

ถ้าสงฆ์ใคร่กระทำการแก่อุปัชฌายะ คือ ตัชฌนียกรรม นียสกรรม ปัพพาทนียกรรม
ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรม สัทธินิหาริกพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ
สงฆ์ไม่พึงทำการแก่อุปัชฌายะ หรือสงฆ์พึงน้อมไปเพื่อกรรมเบา หรืออุปัชฌายะนั้นถูกสงฆ์
ลงตัชฌนียกรรม นียสกรรม ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว
สัทธินิหาริก พึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ อุปัชฌายะพึงประพฤดิชอบ หาย
เยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจิ๋วของอุปัชฌายะจะต้องซัก สัทธินิหาริกพึงซัก หรือพึงทำความชวน ชวายเป็นด้วย
อุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจิ๋วของอุปัชฌายะ ถ้าจิ๋วของอุปัชฌายะจะต้องทำ สัทธินิหาริก
พึงทำ หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบาย อย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจิ๋วของอุปัชฌายะ
ถ้าน้ำข้อมของอุปัชฌายะจะต้องดื่ม สัทธินิหาริกพึงดื่มเอง หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบาย
อย่างไรหนอ ใครๆ พึงดื่มน้ำข้อมของอุปัชฌายะ ถ้าจิ๋วของอุปัชฌายะจะต้องข้อม สัทธินิหาริก
พึง ข้อม หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงข้อมจิ๋วของอุปัชฌายะ
เมื่อข้อมจิ๋ว พึงข้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อหยาดน้ำข้อมยัง หยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไปเสีย

สัทธินิหาริกไม่บอกอุปัชฌายะก่อน อย่าให้บาตรแก่ภิกษุบางรูป อย่ารับ บาตร อย่าให้
จิ๋ว อย่ารับจิ๋ว อย่าให้บริวาร อย่ารับบริวารของภิกษุบางรูป อย่าปลงผมให้แก่ภิกษุบางรูป
อย่าให้ภิกษุบางรูปปลงผมให้ อย่าทำบริกรรมแก่ภิกษุ บางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปทำบริกรรมให้
อย่าทำความชวนชวयेแก่ภิกษุบางรูป อย่าสั่งให้ภิกษุบางรูปทำความชวนชวये อย่าเป็นปัจฉาสมณะ
ของภิกษุบางรูป อย่า พาภิกษุบางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ อย่างนำบิณฑบาตไปให้แก่ภิกษุบางรูป
อย่าให้ภิกษุบางรูปนำบิณฑบาตมาให้

ไม่บอกลาอุปัชฌายะก่อน อย่าเข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าหลีกไปสู่ทิศ ถ้าอุปัชฌายะ
อาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

คูกรภิกษุทั้งหลาย นี้แล เป็นอุปัชฌายะวัตรของสัทธินิหาริกทั้งหลาย ซึ่ง สัทธินิหาริก
พึงประพฤดิชอบในพระอุปัชฌายะ ฯ

12. สัทธินิหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัทธินิหาริก)

สมัยนั้น พระอุปัชฌายะทั้งหลายไม่ประพฤดิชอบในสัทธินิหาริก บรรดาภิกษุ
ที่เป็นผู้มักน้อย ... ต่างก็เฟ่งโทษ ดิเสียน โพนทะนาว่า ไฉน พระ อุปัชฌายะทั้งหลาย จึงไม่
ประพฤดิชอบในสัทธินิหาริก แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข่าว่า อุปัชฌายะ ทั้งหลายไม่
ประพฤติชอบในสังฆวิहारิก จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมิกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย
เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสังฆวิहारิกวัตรแก่อุปัชฌายะ ทั้งหลาย โดยประการที่อุปัชฌายะ
ทั้งหลายพึงประพฤติชอบในสังฆวิहारิก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌายะพึงประพฤติชอบในสังฆวิहारิก วิธีประพฤติชอบ
ในสังฆวิहारิกนั้น ดังต่อไปนี้:

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌายะพึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์สังฆวิहारิกด้วย อุเทศ ปริปัญญา
โอวาท อนุศาสนี

ถ้าอุปัชฌายะมีบาตร สังฆวิहारิกไม่มี อุปัชฌายะพึงให้แก่สังฆวิहारิก หรือพึงทำความ
ชวนขวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บาตรพึงบังเกิดแก่สังฆวิहारิก ถ้าอุปัชฌายะมีจีวร
สังฆวิहारิกไม่มี อุปัชฌายะพึงให้แก่สังฆวิहारิก หรือพึงทำความชวนขวยว่า ด้วยอุบาย
อย่างไรหนอ จีวรพึงบังเกิดแก่สังฆวิहारิก ถ้าอุปัชฌายะมีบริวาร สังฆวิहारิกไม่มี อุปัชฌายะ
พึงให้แก่สังฆวิहारิก หรือพึงทำความชวนขวยว่า ด้วยอุบายอย่างไร หนอ บริวารพึงบังเกิดแก่
สังฆวิहारิก

ถ้าสังฆวิहारิกอาพาธ อุปัชฌายะพึงลุก แต่เช้าตรู่แล้วให้ไม่ชำระฟัน ให้นำน้ำล้างหน้า
ปูอาสนะ ถ้ายาคูมี พึงล้างภาชนะเสียก่อน แล้วนำยาสูบเข้าไปให้ เมื่อสังฆวิहारิกคืบยาสูบแล้ว
พึงให้น้ำ รับประทาน ถัดๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบแล้วเก็บไว้ เมื่อสังฆวิहारิก
ลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ ถัดๆ พึงกวาดที่นั้นเสีย ถ้าสังฆวิहारิกประสงค์ จะเข้าบ้าน พึงให้
ผ้าถุง พึงรับผ้าถุงผลัดมา พึงให้ประคดเอว พึงซ้อนผ้าห่ม ๒ ชั้นให้ พึงล้างบาตรให้พร้อมทั้งน้ำ
พึงปูอาสนะไว้ด้วยคิดว่า เพียงเวลาเท่านั้น สังฆวิहारิกจักกลับมา พึงวางน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า
กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ พึงลูกรับบาตรจีวร พึงให้ผ้าถุงผลัด พึงรับผ้าถุงมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ
พึงผึ่งที่แดด สักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงพับจีวร เมื่อพับจีวร พึงพับให้เหลื่อมมุม
กัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจมิให้มีรอยพับตรงกลาง พึงสอดประคดเอวไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และสังฆวิहारิกก็ประสงค์จะฉัน พึงให้น้ำแล้วนำ บิณฑบาตเข้าไป พึงถาม
สังฆวิहारิกถึงน้ำฉัน เมื่อสังฆวิहारิกฉันแล้ว พึงให้น้ำ รับประทาน ถัดๆ ล้างให้ดี อย่าให้
ครูดสี เช็ดให้หมดน้ำ ผึ่งไว้ที่แดดสักครู่ หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อ
เก็บบาตร พึงเอามือข้าง หนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบกล้าได้เดียว หรือได้ตั้งแล้วเก็บบาตร
แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นทีปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือ
ข้างหนึ่งลูบราวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายไว้ข้างนอก ขนดไว้ข้าง ใน แล้วเก็บ
เมื่อสังฆวิहारิกลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ น้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถัดๆ

ฟังกวาดที่นั่นเสีย

ถ้าสังฆวิหาริกใครจะสร่งน้ำ ฟังจัดน้ำสร่งให้ ถ้าต้องการน้ำเย็น ฟังจัด น้ำเย็นให้ ถ้าต้องการน้ำร้อน ฟังจัดน้ำร้อนให้ ถ้าสังฆวิหาริกจะใคร่เข้าเรือนไฟ ฟังบดจุน แซ่ดิน ถือคั่ง สำหรับเรือนไฟไปให้ แล้วรับจิวรมาวางไว้ ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ฟังให้จุน ให้ดิน ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ ฟังเอาดินทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่างนั่งเบียดภิกษุผู้เถระอย่าเกียดกัน อาสนะภิกษุใหม่ ฟังทำบริกรรม แก่สังฆวิหาริกในเรือนไฟ เมื่อเข้า เรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ ฟังถือคั่งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าและ ข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ ฟังทำบริกรรมแก่สังฆวิหาริกแม้ในน้ำ อาบเสร็จแล้ว ฟัง ขึ้นมาก่อนทำตัวของตน ให้แห้งน้ำ นุ่งผ้า แล้วฟังเช็ดน้ำจากตัวสังฆวิหาริกฟังให้ ผ้านุ่ง ผ่าสังฆาฎิ ถือ คั่งสำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ จัดตั้งน้ำ ล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟังถาม สังฆวิหาริกด้วยน้ำฉัน

สังฆวิหาริกอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุปัชฌายะอุตสาหะ อยู่ ฟังปิดกวาด ให้สะอาด เมื่อปิดกวาดวิหาร ฟังขนบาตร จิวรออกก่อน แล้ว วางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ... ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี ฟังตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดแก่สังฆวิหาริก อุปัชฌายะฟังระงับ หรือฟังวาน ภิกษุอื่นให้ช่วย ระงับ หรือฟังแสดงธรรมกถาแก่สังฆวิหาริกนั้น ถ้าความรำคาญ บังเกิดแก่สังฆวิหาริก อุปัชฌายะ ฟังบรรเทา หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือฟังแสดงธรรมกถาแก่สังฆวิหาริกนั้น ถ้าหิฐิ บังเกิดแก่สังฆวิหาริก อุปัชฌายะฟังให้สละเสีย หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือฟังแสดงธรรม กถาแก่สังฆวิหาริกนั้น

ถ้าสังฆวิหาริกต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส อุปัชฌายะฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วย อุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้ปริวาสแก่สังฆวิหาริก ถ้าสังฆวิหาริก ควรแก่การชกเข้าหาอาบัติเดิม อุปัชฌายะฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบาย อย่างไรหนอ สงฆ์ฟังชกสังฆวิหาริกเข้าหาอาบัติเดิม ถ้าสังฆวิหาริกควรแก่มานัต อุปัชฌายะฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้ มานัตแก่ สังฆวิหาริก ถ้าสังฆวิหาริกควรอัพภาน อุปัชฌายะฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วย อุบาย อย่างไรหนอ สงฆ์ฟังอัพภานสังฆวิหาริก ถ้าสงฆ์ใครจะทำกรรมแก่สังฆวิหาริก คือ ดัชฌนียกรรม นิสกรรม ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรือ อุกเขปนียกรรม อุปัชฌายะฟัง ทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ ไม่ฟังทำกรรมแก่สังฆวิหาริก หรือสงฆ์ฟังน้อม ไปเพื่อกรรมเบา หรือสังฆวิหาริก นั้นถูกสงฆ์ลงดัชฌนียกรรม นิสกรรม ปัพพาทนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรือ อุกเขปนียกรรมแล้ว อุปัชฌายะ ฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไร หนอ สังฆวิหาริก ฟังประพฤดิชอบ หายเยอหยิ่ง ประพฤดิแก้ตัวได้ สงฆ์ฟังระงับกรรม นั้นเสีย

ถ้าจิวรของสังฆวิหาริกจะต้องชก อุปัชฌายะฟังสั่งว่า ท่านฟังชกอย่างนี้ หรือฟังทำความ ชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ ฟังชกจิวรของสังฆวิหาริก ถ้าจิวรของสังฆวิหาริก

จะต้องทำ อุปัชฌายะพึงสั่งว่า ท่านพึงทำอย่างไร หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไร
 หนอ ใครๆ พึงทำจิ๋วของสัทธวิหาริก ถ้าน้ำย้อมของสัทธวิหาริกจะต้องดื่ม อุปัชฌายะพึงสั่งว่า
 ท่านพึงดื่ม อย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงดื่มน้ำย้อม
 ของสัทธวิหาริก ถ้าจิ๋วของสัทธวิหาริกจะต้องย้อม อุปัชฌายะพึงสั่งว่า ท่าน พึงย้อมอย่างนี้ หรือ
 พึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึง ย้อมจิ๋วของสัทธวิหาริก เมื่อย้อม
 จิ๋ว พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อ หยาดน้ำย้อมยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไปเสีย

ถ้าสัทธวิหาริกอาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

คุณกรณิกขุทั้งหลาย นี้แล เป็นสัทธวิหาริกวัตรของอุปัชฌายะทั้งหลาย ซึ่งอุปัชฌายะ
 ทั้งหมดพึงประพฤติชอบในสัทธวิหาริก ฯ

13. อาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติต่ออาจารย์)

สมัยนั้น อันตเวตสิกทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในพระอาจารย์ บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย
 ... ต่างก็เพ่งโทษ ดิเตยยน โปนทะนาวา ไฉน อันตเวตสิกทั้งหลาย จึงไม่ประพฤติชอบในพระอาจารย์
 แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่ พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาค ... ทรงสอบถามว่า คุณกรณิกขุทั้งหลาย ข่าว่า อันตเวตสิกทั้งหลาย
 ไม่ประพฤติชอบในอาจารย์ จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณกรณิกขุทั้งหลาย

เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติอาจารย์วัตรแก่ภิกษุอันตเวตสิก ทั้งหมด โดยประการที่ภิกษุอัน
 ตเวตสิกทั้งหลายพึงประพฤติชอบในอาจารย์ ฯ

คุณกรณิกขุทั้งหลาย อันตเวตสิกพึงประพฤติชอบในอาจารย์ วิธี ประพฤติชอบใน
 อาจารย์นั้น ดังต่อไปนี้:

มีใจความเหมือนใน อุปัชฌายวัตร ดังกล่าวแล้วในข้อ 11.

14. อันตเวตสิกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันตเวตสิก)

ก็สมัยนั้น อาจารย์ทั้งหลายไม่ประพฤติชอบในอันตเวตสิก บรรดาภิกษุที่เป็นผู้มักน้อย ...
 ต่างก็เพ่งโทษ ดิเตยยน โปนทะนาวา ไฉน อาจารย์ทั้งหลายจึงได้ไม่ประพฤติชอบในอันตเวตสิก
 แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาค รับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุ เป็นคัมภีร์นั้น
 ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า คุณกรณิกขุทั้งหลาย ข่าว่า อาจารย์
 ทั้งหมดไม่ประพฤติชอบในอันตเวตสิก จริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาค ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติอันเตวาสิกวัตรแก่อาจารย์ทั้งหลาย โดยประการที่อาจารย์ทั้งหลายพึงประพฤติชอบในอันเตวาสิก ฯ

ดูภิกษุทั้งหลาย อาจารย์พึงประพฤติชอบในอันเตวาสิก วิธีประพฤติชอบในอันเตวาสิกนั้น ดังต่อไปนี้:

มีใจความเหมือนใน สัททวิหริกวัตร ดังกล่าวแล้วในข้อ 12

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ เล่ม 7 ข้อ 414 – 446)

ภาคผนวก ค

ข้อวัตรประจำองค์พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

พระอาจารย์มั่นท่านปฏิบัติกิจประจำวัน เป็นอาจิณวัตรเพื่อเป็นแบบอย่างแก่สาธุศิษย์ และพร่ำสอนสาธุศิษย์ให้ปฏิบัติเป็นอาจิณวัตรต่อไปนี้

เวลาเช้าออกจากกุฏิทำสรีริกิจ คือ ล้างหน้า บ้วนปาก นำบริขารลงสู่โรงฉัน ปิดกวาดลานวัดแล้วเดินจงกรม พอได้เวลาบิณฑบาตก็ขึ้นสู่โรงฉันนุ่งห่มเป็นปริมณฑล สะพายบาตรเข้าสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต กลับจากบิณฑบาตแล้วจัดแจงบาตร จีวร แล้วจัดอาหารใส่บาตร นั่งพิจารณาอาหารปัจฉิมขณะทำกัตตานุโมทนา คือ ยถาสัพพีเสร็จแล้วฉันจังหัน ฉันเสร็จแล้วล้างบาตร เก็บบริขารขึ้นกุฏิ หลังจังหันเสร็จแล้วเข้าทางจงกรมจนเที่ยงหรือเที่ยงวันเข้าที่พักกลางวัน เล็กน้อย หลังจากพักก็เข้าที่ทำสมาธิภาวนาราวชั่วโมงครึ่ง จากนั้นลงเดินจงกรม จนถึงเวลาบ่าย 4 โมงปิดกวาดลานวัดหรือที่พัก เสร็จแล้วสร่งน้ำ แล้วเข้าทางจงกรมอีก จนถึงเวลา 1-2 หุ่่มเข้าที่พักทำสมาธิภาวนาต่อไป ถ้าเป็นหน้าฝนหรือหน้าแล้ง คั้นที่ฝนไม่ตกท่านยังลงมาเดินจงกรมอีก จนตึกคั่นถึงจะขึ้นกุฏิหรือเข้าที่พัก ซึ่งเป็นร้านเล็ก ๆ ถ้าเห็นว่าคึกมากไปท่านก็เข้าพักจำวัด ปกติท่านพักจำวัดราว 23 นาฬิกา คือ 5 หุ่่ม ไปตื่นเอาตี 3

กิจบางประการเมื่อมีลูกศิษย์มากและแก่ชราแล้วก็อาศัยศิษย์เป็นผู้ทำแทน เช่น การ打水ให้ น้ำฉัน เพราะเหน็ดเหนื่อยเนื่องจากชราภาพ

(จากหนังสือประวัติท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺตเถระ

โดยท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน)

วัตรปฏิบัติประจำวันของพระสงฆ์สายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

1. ตอนเช้าตื่นตั้งแต่เวลา 03.00 น. เดินจงกรมประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วนั่งสมาธิจนสว่าง
2. ลุกขึ้นเดินไปที่กุฏิของพระอาจารย์ใหญ่ (เจ้าอาวาส) คอยเวลาด่านลูกขึ้น เมื่อท่านลุกขึ้นจากที่นอนก็เข้าไปปฏิบัติท่าน เป็นต้นว่า ถวายน้ำบ้วนปาก ไม้สีฟัน ปิดกวาด บริเวณกุฏิ ฯลฯ
3. จากนั้นเดินจงกรมพักหนึ่งก็ได้เวลาออกบิณฑบาต ขณะที่บิณฑบาตต้องตั้งสติ กำหนดจิตแน่วแน่ไม่ให้ผลอ

4. ตลอดเวลาไปบิณฑบาตจนกระทั่งกลับ พระอาจารย์มั่น จะถามว่า "พวกเราขาดสติไปกี่ครั้ง" พระภิกษุสามเณรต้องพยายามอย่าให้ขาดสติจนกระทั่งไม่ขาดเลย
5. เวลาฉันให้สัรมกายวาจาใจ ก่อนฉันอาหารต้องนั่งพิจารณาอาหารจนมีสติแน่วแน่แล้วจึงฉัน และต้องมีสติตลอดเวลาในระหว่างฉัน
6. หลังจากฉันเสร็จแล้ว ล้างบาตรเช็ดถ้วยให้สะอาดแล้วนำไปฝั่งแคด ต่อจากนั้นก็เดินจงกรมประมาณ 1 ชั่วโมง จึงหยุดพักจำวัดกลางวันพอสมควร
7. เวลาบ่ายโมงเศษลุกขึ้นเดินเที่ยวหว่านไม้ตามชายป่า หาสถานที่ที่เหมาะสมแล้ว นั่งสมาธิภาวนาพอสมควร
8. จากนั้นก็มีการประชุมกวาดลานวัด ทำความสะอาดบริเวณเสร็จแล้วก็ค่อยปฏิบัติอาจารย์ใหญ่ (เจ้าอาวาส) ถวายน้ำสรง

สำหรับเวลากลางคืน ตั้งแต่พลบค่ำก็จะมีการอบรมพระภิกษุสามเณร ต่อจากนั้นก็แยกย้ายกันประกอบความเพียรตามกุฏิ เข้าพักผ่อนเวลา 22.00 น. และตื่นประมาณ 02.00 - 03.00 น. แล้วทำความเพียรต่อไป

(จากนิคยสาร โลกทิพย์ "หลวงปู่ฝั้น อาจาโร"

โดย ดำรง ภูระย้า 4 : 48-49 พฤษภาคม 2528)

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามที่ใช้ในการทำวิจัย

กรุณา O ข้อความที่ท่านคิดว่าเป็นความจริงที่สุด หรือ เติมความที่เว้นว่างไว้

1. ปัจจุบันท่านมีอายุ

ก. ต่ำกว่า 20 ปี	ข. 20-35 ปี
ค. 36- 45 ปี	ง. 46-55 ปี
จ. มากกว่า 56 ปีขึ้นไป	
2. การศึกษาก่อนบวช

ก. ต่ำกว่า ป. 6	ข. ป.6 – ม.6
ค. อนุปริญญา	ง. ปริญญาตรีขึ้นไป
จ. อื่น ๆ.....	ฉ. ไม่เคยเรียนเลย
3. อาชีพก่อนบวช

ก. ข้าราชการ หรือ ครู	ข. ค้าขาย
ค. เกษตรกรรม	ง. รับจ้าง
จ. อื่น ๆ.....	ฉ.ว่างงาน
4. จุดมุ่งหมายในการบวช

ก. เพื่อมีโอกาสในการเรียนหนังสือ	ข. เพื่อความหลุดพ้น
ค. เพื่อตอบแทนคุณพ่อแม่	ง. บวชตามประเพณี
จ. อื่น ๆ.....	
5. ท่านอุปสมบทมาแล้ว

ก. พรรษาแรก	ข. 2-5 พรรษา
ค. 6-10 พรรษา	ง. 11-20 พรรษา
จ. มากกว่า 20 พรรษาขึ้นไป	
6. ขณะนี้ท่านกำลังศึกษา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ก. นักธรรม.....	ข. เปรียญ.....ประโยค
ค. มหาวิทยาลัย สาขา.....	ง. สมณะวิปัสสนากรรมฐาน
ในมหาวิทยาลัยสงฆ์หรือไม่.....	
จ. อื่น ๆ.....	ฉ. ไม่ได้ศึกษาอะไร

7. หน้าที่หลักของท่านในขณะนี้
ก. เรียนหนังสือ	ข. เป็นครูสอน.....
ค. ทำงาน.....ในวัด	ง. ปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐาน
จ. อื่น ๆ.....	ฉ. ไม่มี
8. การใช้เวลาว่างที่เหลือจากหน้าที่หลัก ท่านจะ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ก. อ่านหนังสือ ประเภท.....	ข. นั่งสมาธิ ประมาณ.....นาที
ค. จำวัดพักผ่อน	ง. เล่นคอมพิวเตอร์
จ. สนทนาธรรม	ฉ. อื่น ๆ
9. กิจกรรมใดที่ท่านทำทุกวัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ก. การปัจฉิม (ปฏิสังขารโย)	ข. ทำวัตร เข้า-เย็น
ค. บิณฑบาต	ง. กวาดลานวัด
จ. อื่น ๆ.....	ฉ. ไม่ได้ทำกิจกรรมใด
10. กิจกรรมใดที่ท่านทำ ในหนึ่งสัปดาห์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ก. ไปกิจนิมนต์.....ครั้ง	ข. ไปงานสวดศพ.....ครั้ง
ค. ไปแสดงธรรมเทศนา.....ครั้ง	ง. ไปงานพิธีของวัดอื่น.....ครั้ง
จ. อื่น ๆ.....,ครั้ง	ฉ. ไม่ได้ทำกิจกรรมใด
11. อุปกรณ์ใดที่ท่านมีเป็นส่วนตัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ก. ตู้เย็น	ข. โทรศัพท์
ค. แอร์คอนดิชัน	ง. โทรศัพท์มือถือ
จ. คอมพิวเตอร์	ฉ. อื่น ๆ.....
12. ท่านจะต้องมีรายจ่ายอะไรบ้าง(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ก. ค่าเล่าเรียน	ข. ค่าเดินทาง
ค. ค่าไฟฟ้า	ง. ค่าโทรศัพท์
จ. อื่น ๆ.....	ฉ. ไม่มีรายจ่ายเลย
13. ผู้ดูแลอบรมสั่งสอน ท่านทั้งทางวินัยและทางธรรม
ก. เจ้าอาวาสวัด	ข. พระอุปัชฌาย์ หรือ อาจารย์
ค. พระผู้ใหญ่ในวัด	ง. เจ้าคณะ.....
จ. อื่น ๆ.....	ฉ. ไม่มีคนอบรมสั่งสอน

14. เมื่อท่านมีปัญหาท่านจะไปปรึกษาใคร
ก. เจ้าอาวาสวัด	ข. พระอุปัชฌาย์ หรือ อาจารย์
ค. พระผู้ใหญ่ในวัด	ง. เจ้าคณะ.....
จ. อื่น ๆ.....	
15. ท่านเคยอ่านหนังสือพระไตรปิฎกใดบ้าง(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ก. พระวินัยปิฎก	ข. พระสุตตันตปิฎก
ค. พระอภิธรรมปิฎก	ง. พระอรรถกถาหรือฎีกา
จ. อื่น.....	ฉ. ไม่เคยอ่าน
16. ท่านเคยไปปฏิบัติสมณะหรือวิปัสสนากรรมฐานหรือไม่
ก. ไม่เคย	
ข. เคย ระยะเวลา.....	
17. ท่านคิดว่าข้อใดเป็นพระสงฆ์ที่ควรได้รับการยกย่อง มากที่สุด
ก. พระที่สร้างถาวรวัตถุ	ข. พระที่มีสมณศักดิ์สูง
ค. พระที่มีการศึกษาสูง	ง. พระนักสังคัมสงเคราะห์
จ. พระที่รักษาพระวินัย	ฉ. พระที่ปฏิบัติกรรมฐาน
18. ท่านคิดว่าข้อใดเป็นการช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนา (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
ก. เกร่งครัดในพระวินัย	ข. ตั้งใจศึกษาพระธรรมคำสอน
ค. ปฏิบัติสมณะวิปัสสนากรรมฐาน	ง. สร้างถาวรวัตถุ
จ. อื่น ๆ.....	

ท่านเห็นด้วยกับข้อความต่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ (ถูก)

ข้อคิดเห็น	เห็นด้วย	ไม่ค่อยเห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยเลย
1. วินัยสงฆ์ช่วยขัดเกลากจิตใจให้ดีขึ้น			
2. การปฏิบัติตามวินัยสงฆ์อย่างเคร่งครัดยังเป็นสิ่งจำเป็น ในปัจจุบันนี้			
3. การออกบิณฑบาต เป็นกิจที่พระสงฆ์ควรปฏิบัติสม่ำเสมอ			
4. การทำวัตร เช้า-เย็น เป็นสิ่งจำเป็น			
5. การลงปาติโมกข์ เป็นสิ่งจำเป็น			
6. การปฏิบัติ สมณะหรือวิปัสสนา เป็นเรื่องจำเป็นสำหรับพระสงฆ์			
7. การบรรลุลหกรรมยังมีอยู่จริง			
8. การศึกษาพระปริยัติธรรมสำคัญกว่าการปฏิบัติ เพราะปริยัติต้องมาก่อนปฏิบัติ			
9. การปฏิบัติสำคัญกว่าปริยัติ เพราะปฏิบัติไม่ได้เกิดจากการเรียนปริยัติ แต่เกิดจากการปฏิบัติ			
10. ทั้งปริยัติและปฏิบัติต้องมาคู่กัน ทำอย่างเดียวยังไม่ได้			
11. พระที่เป็นบัณฑิตทางปริยัติจะช่วยรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ดีกว่า พระนักปฏิบัติ ที่ไม่รู้ปริยัติอย่างลึกซึ้ง			
12. พระนักปฏิบัติจะช่วยรักษาคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ดีกว่า พระที่เป็นบัณฑิตทางปริยัติ			
13. พระที่จะรักษาพระธรรมวินัยได้ดีที่สุดต้องเป็นบัณฑิตทางปริยัติและต้องเป็นพระนักปฏิบัติควบคู่กันไปด้วย			

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพรรณนิภา หลินปิยวรรณ เกิดเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2498 ที่สมุทรสาคร
สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
บริหารธุรกิจ

